

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи**

**Патронатні сім'ї як інститут соціалізації дітей,
які перебувають у складних життєвих ситуаціях**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 611 групи
Заїц Анна Іванівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
асистент **Попов О.А.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри*

протокол № від «__» _____ 2024 року

Зав. кафедрою _____ проф. Тимчук Л.І.

АНОТАЦІЯ

Заїц А.І. Патронатні сім'ї як інститут соціалізації дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 231 Соціальна робота. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 88 с.

У даній кваліфікаційній роботі розглядаються патронатні сім'ї як ефективний інститут соціалізації дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях. Дослідження охоплює теоретичні та методологічні основи патронатного виховання, а також аналізує нормативно-правову базу в Україні. Особливу увагу приділено порівнянню національних моделей патронатних сімей в Україні та Польщі, вивчаються перспективи їх впровадження в Україні та практика функціонування патронатних сімей на прикладі Чернівецької області.

Ключові слова: патронатні сім'ї, соціалізація дітей, складні життєві ситуації, патронатне виховання, інститут соціалізації.

ABSTRACT

Zaits A.I. Foster families as an institution of socialization of children in difficult life situations. – Manuscript. Qualification work for obtaining the Master degree in specialty of 231 Social Work. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024. 88 p.

This qualification thesis examines foster families as an effective institution for the socialization of children in difficult life situations. The research covers the theoretical and methodological foundations of foster care and analyzes the regulatory and legal framework in Ukraine. Special attention is given to the comparison of national models of foster families in Ukraine and Poland, the prospects for their implementation in Ukraine, and the practice of functioning foster families in the Chernivtsi region.

Keywords: foster families, children's socialization, difficult life situations, foster care, institution of socialization.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А. І. Заїц

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження патронатних сімей.....	6
1.1. Патронатні сім'ї як форма сімейного влаштування дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях.....	6
1.2. Аналіз нормативно-правової бази дослідження.....	28
РОЗДІЛ 2. Формування національних моделей патронатних сімей: український та польський досвід.....	57
2.1. Польська національна модель патронатних сімей.....	57
2.2. Перспективи поширення інструментів та механізмів патронатного виховання в Україні.....	64
2.3. Практика створення та функціонування патронатних сімей у Чернівецькій області.....	72
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування практикувалися здавна. Так, на теренах України влаштування таких дітей в сім'ю на виховання існувало в різних формах ще до Першої Світової війни. Після окупації українських земель радянською владою, і, особливо у післявоєнний період, передача дітей на виховання в сім'ї стала нечастим явищем через відсутність можливості надавати матеріальну допомогу патронатній сім'ї; патронат почали ідентифікувати з опікою (піклуванням). Кодекс про шлюб та сім'ю вже не передбачав патронат, як спосіб влаштування у сім'ю дітей, які залишилися без піклування батьків.

Після здобуття Україною незалежності значного поширення набули такі форми влаштування дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. А в 2016 році було фактично розпочато запровадження ще однієї форми сімейного влаштування таких дітей – патронатних сімей.

В магістерській роботі аналізується специфіка функціонування патронатних сімей в Україні і Чернівецькій області зокрема, а також аби підкреслити ключові тенденції імплементації цього типу влаштування дітей, розкрито досвід Польщі.

Цю тему досліджували такі науковці, як Г. Стасюк, О. Гамайдюк, Л. Рудалєва, В. Мороз, Л. Лахтюк, О. Карпенко, І. Дубовик, В. Мороз, Л. Лахтюк.

Сім'я для дитини – перша модель суспільства, яку вона безпосередньо сприймає, а взаємини у сім'ї – перші зразки міжособистісних стосунків. У сімейному оточенні у дитини формуються певні ролі, свої функції у господарському житті, соціальні взаємини з дітьми і дорослими [5, 9].

Охорона дитинства в Україні визнається державним пріоритетом і здійснюється з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і загальний розвиток. Основними

законодавчими актами, що забезпечують реалізацію цієї мети, є: Конституція України, Закон України "Про охорону дитинства", Сімейний кодекс України та Правила опіки та піклування.

Закон передбачає різні форми опіки над дітьми, які залишилися без батьківського піклування. Це опіка та піклування, усиновлення, прийняття в сім'ї (прийомні сім'ї), дитячі будинки, дитячі будинки-інтернати, школи-інтернати та дитячі будинки сімейного типу. Основною метою всіх цих форм є забезпечення необхідних умов для всебічного та гармонійного розвитку дитини, підготовка її до самостійного життя та працевлаштування.

Поняття "патронату над дітьми" було введено в українське сімейне законодавство з прийняттям у 2016 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». В наш час відповідні норми містить у тому числі і Сімейний кодекс. Власне, глава 20 в його межах має назву "Патронат над дітьми" і містить п'ять статей (статті 252-256).

Загалом, патронат над дитиною - це тимчасове влаштування дитини в сім'ю, в якій вона перебуває не більше трьох місяців.

Зважаючи на порівняно нещодавнє запровадження в Україні патронату над дітьми як форми сімейного виховання дітей, актуальною є тема дипломної роботи – **«Патронатні сім'ї як інститут соціалізації дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях».**

Мета роботи – висвітлити та проаналізувати специфіку функціонування патронатних сімей як інституту соціалізації дітей, що перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Відповідно до зазначеної мети поставлено наступні **завдання**:

- охарактеризувати патронатні сім'ї як форму сімейного влаштування дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- здійснити аналіз нормативно-правової бази дослідження;
- висвітлити польський досвід формування національної моделі патронатних сімей;

- визначити перспективи поширення інструментів та механізмів патронатного виховання в Україні;

- проаналізувати специфіку створення та функціонування патронатних сімей у Чернівецькій області.

Об’єктом дослідження є форми сімейного влаштування дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Предметом дослідження є функціонування патронатних сімей як інституту соціалізації дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Методи дослідження: вивчення, аналіз, систематизація та узагальнення наукової і науково-популярної літератури.

Наукова новизна результатів дослідження визначається сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв’язання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони доведені до рівня конкретних рекомендацій щодо створення патронатних сімей на національному та місцевому рівнях, які можуть бути корисними для різних організацій та мешканців територіальних громад.

Структура дипломної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменування).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРОНАТНИХ СІМЕЙ

1.1. Патронатні сім'ї як форма сімейного влаштування дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях

Останнім часом в Україні поширені такі явища, як сирітство та соціальне сирітство внаслідок смерті батьків, ухилення від виконання обов'язків щодо неповнолітніх дітей, відчуження.

Хоча загальна кількість дітей в Україні зменшується, кількість сиріт і дітей, про яких не піклуються батьки, продовжує зростати.

Станом на початок 2018 року в Україні було понад 83 тис. дітей-сиріт та дітей без супроводу батьків [2].

До основних причин збільшення кількості дітей у цих категоріях можна віднести традиційні причини, такі як асоціальна поведінка батьків та поширеність алкоголізму та наркоманії, а також нові причини, характерні для цієї епохи.

Позитивні реформи в суспільстві: безробітність, економічна нестабільність, зростання злочинності, бідність.

Крім того, Україна перебуває у розпалі де-факто неоголошеного збройного конфлікту, що спричиняє різноманітні проблеми з розміщенням не лише біженців, а й тимчасово переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю тощо.

Усі ці чинники безпосередньо впливають на українські сім'ї, спричиняючи чимало негативних явищ, зокрема біологічних та соціальних сиріт.

Дітям, які не мають можливості виховуватись у біологічній родині, держава на законодавчому рівні гарантує право на сімейне виховання шляхом розвитку сімейних форм їх влаштування: усиновлення, опіка та піклування, дитячий будинок сімейного типу, прийомна сім'я та сім'я патронатного вихователя. Остання, на відміну від решти названих форм, в Україні лише починає розвиватися. Вперше патронат над дитиною було запроваджено Міжнародна благодійна організація "Партнерство для всіх дітей" працює з місцевою громадою в Бробері. (з 2009 р.) та Біла Церква (з 2011 р.) Київської області, м. Києва (з 2012 р.) та м. Умані Черкаської області (з 2015 р.) за підтримки Всесвітнього дитячого фонду (Швеція) [10]. Станом на лютий 2020 р. в Україні створено 121 сім'ю патронатних вихователів, де перебувало 510 дітей; найбільше їх у Харківській (18 сімей), Черкаській (16), Кіровоградській (15) та Київській областях (12). У 5 областях України (Закарпатській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій) немає жодної патронатної сім'ї. Розвиток патронатних сімей є одним із пріоритетів Міністерства соціальної політики на 2020 рік, окреслених у Програмі діяльності Уряду [12]. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання інтересу вчених до проблем дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Питанням сімейного патронату присвячені нечисленні праці таких українських науковців, як Є. Падун та І. Тимуш [4], Ж. Петрочко [5], М.Сидорчук [8]. Впровадження в Україні інноваційної форми сімейного виховання дітей, які залишились без опіки батьків, зумовлює потребу у вивченні нової практики, зокрема в аспекті її впливу на процес соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування. Метою статті є визначення завдань патронату, його характерних особливостей та відмінностей від інших форм влаштування на основі аналізу наукової літератури та чинного законодавства. Виклад основного матеріалу. Забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, підвищення ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері запобігання дитячій бездоглядності, удосконалення системи надання соціальних послуг

дітям і сім'ям задекларовані у Національній стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 р. Дітям, які не мають можливості виховуватись у біологічній родині, держава на законодавчому рівні гарантує право на сімейне виховання шляхом розвитку сімейних форм їх влаштування: усиновлення, встановлення опіки і піклування, влаштування у дитячі будинки сімейного типу, прийомні та патронатні сім'ї. [25] Патронат як нова форма сімейного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, впроваджується в Україні на законодавчому рівні з 2016 року. Зокрема, впровадження у практику даної форми тимчасового сімейного виховання – сім'ї патронатного вихователя відбулось завдяки прийняттю Законом України від 26.01.2016 року "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми". Закон України від 8 вересня 2016 року "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", запроваджено наставництво над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, які проживають у державних закладах опіки. Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 16.03.2017 року «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», визначені Порядок створення та функціонування прийомних сімей, порядок влаштування та перебування дітей у прийомних сім'ях, типовий договір про здійснення патронату над дитиною, порядок оплати послуг патронату над дитиною, порядок виплати соціальної допомоги на догляд за дитиною в сім'ї патронатного вихователя [11, с. 3]. Патронатна сім'я або сім'я патронатного вихователя – це сім'я, подружжя, в якій за згоди всіх її членів, один із її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, на професійній основі виконує обов'язки патронатного вихователя [9, с. 660]. Патронат над дитиною передбачає надання в сім'ї патронатних вихователів послуг тимчасового догляду, виховання та реабілітації для дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах: насильство, бездоглядність, загроза життю і здоров'ю, проблеми з житлом, хвороба батьків або їх ув'язнення тощо. У цей же час

фахівці надають комплексну підтримку біологічній родині дитини у вирішенні проблем, щоб дитина невдовзі змогла до неї повернутись. Якщо ж повернення в рідну сім'ю буде неможливим, для дитини підберуть альтернативні форми сімейного виховання – усиновлення, опіка/піклування, прийомна сім'я чи дитячий будинок сімейного типу. Основними підставами для прийняття органом опіки та піклування рішення про тимчасове влаштування дитини під патронат можуть бути [6]: – наявність загрози життю, розвитку та здоров'ю дитини; – ухиляння батьків від виконання своїх обов'язків щодо виховання та розвитку дітей; відсутність батьків; – заява батьків щодо наявності складних життєвих обставин, у зв'язку з чим вони не в змозі виконувати свої обов'язки; – тимчасова неможливість батьків виконувати свої обов'язки з догляду та виховання дитини у зв'язку із станом здоров'я та інших причин. У ситуації, коли негайно слід вилучити дитину із небезпечних умов життя, вона може бути передано до сім'ї патронатного вихователя за наказом служби у справах дітей. Тривалість перебування дитини в прийомній сім'ї залежить від потреб дитини та обставин, що призвели до влаштування, але не може перевищувати трьох місяців. В окремих випадках цей термін може бути продовжений до шести місяців, залежно від рішення органу опіки та піклування. [29] Загалом, важливе завдання патронатної сім'ї – це збереження для дитини біологічної родини, тому що фахівці соціальних служб працюють не тільки з дитиною та її патронатними вихователями, але й з самою родиною, біологічними батьками дитини у напрямку комплексного вирішення наявних проблем. Варто зазначити також, що в основі патронату над дітьми лежить ідея професіоналізації. Так, патронатний вихователь виконує щодо дитини виховну й професійну функції. Як батьковихователь він проявляє до дитини ніжність, чуйність, як професіонал – використовує спеціальні вміння роботи з дитиною в СЖО. Порівнюючи обидві функції, зауважимо, що під час короткотермінового розміщення дитини патронатні вихователі здебільшого виконують професійну функцію [5, с. 88]. Патронатним вихователем, згідно постанови Постановою Кабінету Міністрів України" Деякі питання здійснення патронату над дитиною" від 16 березня 2017

р. № 148 визначено, що патронат над дитиною може здійснювати громадянин України, який має вищу освіту, досвід виховання дітей та належні житлово-побутові умови послуги з догляду, виховання та лікування дітей; пройшов/ла курси професійної підготовки за спеціальною програмою підготовки патронатних вихователів та зі згоди всіх повнолітніх членів сім'ї, які проживають у помешканні, уклала договір про надання послуг патронату з відповідним органом опіки та піклування [1]. Окрім названих вимог, кандидат у патронатні вихователі повинен мати відповідне житло (власне, орендоване чи на правах користування), у якому є кімната для прийому дітей. Патронатний вихователю не може поєднання надання послуг з догляду за дитиною з іншими видами діяльності, які впливають на якість виконання договору про надання послуг з догляду за дитиною.. Патронатними вихователями не можуть бути особи, зазначені у статті 212 Сімейного кодексу України, а також особи, чий діти були засуджені, перебувають/перебували у конфлікті з законом [9, с. 660]. Дитина передається у сім'ю патронатного вихователя шляхом укладення договору про патронат, який не є цивільно-правовим договором. Згідно зі статтею 252 Сімейного кодексу України органи опіки та піклування на підставі договору про опіку та піклування передають дітей-сиріт або дітей, які з інших причин позбавлені батьківського піклування, на піклування в їх сім'ї, патронатного вихователя до досягнення дитиною повноліття, за плату. Сторонами договору про патронат є орган опіки та піклування і патронатний вихователю. Стаття 252 Сімейного кодексу України не містить вимог щодо особи патронатного вихователя та переліку осіб, які не можуть бути стороною в договорі. У зв'язку з цим деякі автори пропонують застосовувати в зазначеному випадку аналогію закону – не можуть бути патронатними вихователями особи, як і опікунами та піклувальниками, які зловживають спиртними напоями, наркотичними засобами, позбавлені батьківських прав, а також якщо їхні інтереси суперечать інтересам дитини [7, с. 476]. Предметом договору є прийняття дитини у сім'ю і забезпечення її належним вихованням. Договір, як правило, чинний до досягнення дитиною повноліття. Разом з тим дитина може

бути залишена у сім'ї патронатного вихователя і після досягнення повноліття, але уже на іншій правовій підставі. Для чинності договору достатньо письмового викладення умов, підписів уповноважених представників органу опіки та піклування і патронатного вихователя а також відповідної печатки органу опіки та піклування. Договір патронату належить до категорії оплатних, оскільки за виконання функцій патронатного вихователя, останній отримує щомісячну оплату. Розмір плати повинен визначатись договором з урахуванням певних чинників: вік, стан здоров'я дитини тощо. Причому в договорі чітко повинно бути розмежовано оплату виконаної роботи та наданих послуг патронатним вихователем і джерела коштів на утримання дитини. При цьому варто підкреслити, що саме питання утримання дитини є найменш висвітленим у законі. Так, у Сімейному кодексі України не зазначено, за рахунок яких коштів патронатний вихователь здійснює утримання дитини. Проте однозначним є те, що патронатний вихователь, так само як опікун, піклувальник, не зобов'язаний утримувати дитину за рахунок своїх власних коштів. Таке утримання здійснюється за рахунок майна дитини, чи інших, спеціально призначених для утримання дитини коштів [3, с. 61]. Будучи однією з форм сімейного влаштування, патронат має суттєві відмінності від інших. На думку В. Борисової, відмінність полягає в наступному: – патронат не є підставою для створення сім'ї, як це має місце при усиновленні; – відносини між дитиною і патронатним вихователем виникають на підставі договору між останнім і органом опіки та піклування, а не за рішенням суду, як при усиновленні; – На відміну від усиновлення, спонсорство припиняється після досягнення дитиною повноліття. – На відміну від прийомних батьків, прийомні батьки отримують компенсацію за виховання дітей. – Між прийомними батьками та дітьми немає обов'язку піклування, як при усиновленні. – Спонсорство не є перешкодою для усиновлення, і навпаки усиновлення не унеможливорює встановлення спонсорства. [54] – На відміну від опікунів (піклувальників), прийомні батьки отримують винагороду за виконання своїх обов'язків. – Між дитиною та опікуном створюється більш тісний зв'язок, ніж між дитиною та опікуном. –

Законним представником дитини в усіх правовідносинах є опікун, а усиновлювач – лише у процесуальних відносинах. [3, с. 60]. (<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28589/1/Trostianchuk.pdf>)

Опіка над дитиною - це тимчасовий захист, піклування та оздоровлення дитини в сім'ї піклувальника до подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин (ст. 252 Сімейного кодексу України).

Прийомний будинок - це будинок, у якому повнолітня особа, яка має професійну підготовку, виконує обов'язки патронатного виховання за згодою всіх членів сім'ї. [44]

Патронатна сім'я – це тимчасова форма влаштування дитини у сім'ю, де термін перебування дитини не може перевищувати трьох місяців. Коли є обставини, що обґрунтовують необхідність і доцільність перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя триваліший термін, орган опіки та піклування може його продовжити, однак не більше ніж до шести місяців.

Метою опіки та піклування над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка у зв'язку з важкими життєвими умовами тимчасово не може проживати разом із батьками або законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, пов'язаних з життям дитини. Це робити. Реституція буде спрямована сім'ї відповідно до найкращих інтересів дитини.

Патронатним вихователем, опікун - особа, яка надає послуги з догляду, виховання та оздоровлення дітей у сім'ї за участю сім'ї (ч. 3 ст. 252 СК України).

Патронатним вихователем може бути повнолітній громадянин України, який має досвід виховання дитини й відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання й реабілітації дитини в своєму домі.

Патронатним вихователем не можуть бути особи (стаття 212 СК України):
Обмежений зоною обмеження.

Не визнано неадекватним,.

Батьківські права будуть втрачені, якщо ці права не будуть поновлені.

Вони були усиновлювачами дитини, але через їхні дії їх усиновлення було скасовано або визнано недійсним.

Перебувають на обліку або лікуються в психоневрологічному чи наркологічному диспансері».

Ненавидите алкоголь і наркотики.

Не мати постійного місця проживання та встановленого доходу.

Захворілим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, надається перелік захворювань, які затверджуються.

Іноземці, які не перебувають у шлюбі, за винятком випадків, коли вони є родичами дитини.

Кримінальне правопорушення щодо посягання на права і свободи людини проти життя, здоров'я чи громадської безпеки в Україні може бути вчинене особою, яка була визнана винною у вчиненні злочину.

За станом здоров'я вони потребують постійного стороннього догляду.

Особи без державності».

Чи перебуваємо у шлюбі з особою, яка не є усиновлювачем відповідно до частин 3-8 цієї статті. Інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

Хто приймає рішення про створення патронатної сім'ї

Служба у справах дітей районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради (далі - служба) щороку на підставі аналізу випадків та причин потрапляння дітей у складні життєві обставини відповідно до пункту 13 Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 587 “Про організацію надання соціальних послуг”, визначає потребу територіальної громади у запровадженні послуги патронату над дитиною з визначенням кількості патронатних сімей та надає пропозиції структурним підрозділам з питань соціального захисту населення районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її

утворення), сільських, селищних рад, який забезпечує здійснення заходів з планування та забезпечення розвитку послуг соціального супроводу сімей і дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Пошук кандидатів у патронатні вихователі та первинний відбір забезпечує служба у співпраці з центром надання соціальних послуг/центром соціальних служб або іншим закладом, установою, що надає в територіальній громаді соціальні послуги незалежно від форми власності (далі - соціальний заклад), або фахівцем із соціальної роботи, якщо соціальний заклад в громаді відсутній, також центром зайнятості.

Пошук кандидатів у патронатні вихователі на рівні територіальної громади це здійснюється через інформаційні кампанії, співбесіди та консультації з тими, хто висловив бажання взяти на себе роль патронатних вихователів, зокрема з числа безробітних. [51]

Відповідно до пункту 35 Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року №581 "Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя" [2] у період запровадження в Україні надзвичайного або воєнного стану регіональний центр може видати рекомендацію про можливість надання послуги патронату над дитиною кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику в разі успішного проходження ними основного курсу навчання.

Рішення про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату приймається протягом п'яти календарних днів за розпорядженням сільського, селищного, міського голови, виданим на підставі підготовленого службою подання з урахуванням рекомендації про можливість надання послуги патронату над дитиною, виданої кандидату в патронатні вихователі регіональним центром. [31]

Розпорядження про влаштування до сім'ї патронатного вихователя дитини, яка залишилась без батьківського піклування, та укладення договору про патронат видається сільським, селищним, міським головою за поданням

служби протягом п'яти робочих днів з моменту передачі дитини з урахуванням дати, зазначеної в акті про факт передачі дитини.

До сім'ї патронатного вихователя за необхідності та за згодою патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які не є рідними братами та сестрами або такими, що виховувались в одній сім'ї. При цьому враховуються наявні житлові умови та згода патронатного вихователя, а чисельність влаштованих дітей, які не є членами однієї сім'ї, не може перевищувати п'яти осіб. [15]

Строк перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя визначає служба з урахуванням обставин надзвичайного або воєнного стану та готує відповідний проект розпорядження голови сільської, селищної, міської ради.

Служба передає патронатному вихователю такі документи на кожну влаштовану дитину:

- наказ служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- акт про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- довідку про стан здоров'я дитини за результатами її первинного огляду на момент влаштування до сім'ї патронатного вихователя або виписку із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина.

У разі неможливості здійснити первинний огляд дитини за потреби термінового влаштування служба забезпечує проведення такого огляду протягом п'яти календарних днів.

У разі відсутності інших документів, передбачених пунктом 18 цього Порядку, та неможливості їх надання служба здійснює заходи для відновлення документів, зокрема шляхом застосування електронних засобів зв'язку.

Служба зобов'язана поінформувати патронатного вихователя про особливості здійснення догляду, виховання, забезпечення безпеки дитини в умовах надзвичайного або воєнного стану.

Порядок створення патронатної сім'ї, відбір кандидатів.

Пунктом 6 Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року затверджено Порядок створення та діяльності прийомних будинків,

влаштування та проживання дітей у прийомних будинках № 893 (далі - Порядок), особа, яка виявила бажання стати кандидатом у патронатні вихователі, подає до служби за місцем свого фактичного проживання:

1) заяву про намір стати патронатним вихователем;

2) заяву про згоду на влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя від усіх членів сім'ї, а також осіб, які фактично проживають разом з кандидатом у патронатні вихователі, в тому числі біологічних дітей, якщо вони досягли такого віку та розвитку, що можуть її висловити;

3) висновки про стан здоров'я кандидата у патронатні вихователі, добровільного помічника та осіб, які фактично проживає разом з ним, форми, складені згідно з додатками 4 і 5 діловодства органів опіки та піклування у діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 866 2008 р. «У зв'язку із захистом прав дитини» Питання діяльності органів опіки та піклування»;

4) довідки про притягнення до кримінальної відповідальності, відсутність (наявність) судимості або обмежень, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, кандидата у патронатні вихователі та членів сім'ї, які досягли 14-річного віку і проживають разом з ним;

5) копії таких документів:

паспортів кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника або за технічної можливості електронні копії паспорта громадянина України у вигляді відображення в електронній формі інформації, що міститься у паспорті громадянина України у формі картки, а також інформації про місце проживання (за наявності), що подаються засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі - Портал Дія);

- паспорта іноземця або посвідки на постійне проживання, що посвідчує особу без громадянства; або електронну копію одного з передбачених Податковим кодексом України документів з даними про реєстраційний номер облікової картки платника податків, що за технічної можливості

подається засобами Порталу Дія (крім іноземців та осіб без громадянства);

свідоцтва про шлюб або інший документ, що підтверджує родинні стосунки або сімейні відносини кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника;

документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням.

Заяви з необхідними документами подаються в паперовій чи за технічної можливості в електронній формі.

Якщо органом місцевого самоврядування або військово-цивільною адміністрацією утворено центр надання адміністративних послуг, заява та необхідні документи подаються через такий центр.

Організацію заходів з первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі забезпечує служба.

Соціальний заклад/фахівець із соціальної роботи із залученням психолога протягом п'яти робочих днів після надходження запиту проводить за місцем фактичного проживання кандидата у патронатні вихователі оцінку сімейної ситуації та житлово-побутових умов сім'ї кандидата у патронатні вихователі.

Проходження навчання

Відповідно до пункту 8 Порядку після отримання висновку про оцінку сімейної ситуації та житлово-побутові умови сім'ї кандидата у патронатні вихователі та у разі успішного проходження кандидатом у патронатні вихователі і добровільним помічником первинного відбору служба протягом п'яти робочих днів:

- готує направлення на навчання за програмою підготовки патронатних вихователів згідно з додатком 2 для кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника;

- надсилає зазначене направлення офіційним листом відповідному обласному, Київському міському центру соціальних служб (далі - регіональний центр) для організації навчання;

- інформує про зазначене кандидата в патронатні вихователі та добровільного помічника.

Навчання кандидатів у патронатні вихователі та добровільних помічників за програмою підготовки патронатних вихователів, затвердженою Мінсоцполітики, протягом двох місяців з моменту отримання направлення забезпечує відповідний регіональний центр шляхом залучення до проведення навчання тренерів, які мають сертифікат за даною програмою, з числа працівників регіонального центру, представників громадських, благодійних організацій, закладів вищої освіти тощо.

За результатами навчання регіональний центр протягом місяця після його завершення видає рекомендацію про можливість надання послуги патронату над дитиною кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику, які успішно завершили повний курс навчання, або вмотивовану відмову у наданні такої рекомендації.

Укладення договору про надання послуг з патронату над дитиною

За результатами первинного відбору та на підставі отриманої рекомендації служба готує рішення органу опіки та піклування та проект договору про умови запровадження та організацію функціонування послуги патронату над дитиною, що надаватиметься сім'єю патронатного вихователя, примірня форма якого затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року № 893 “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”.

Влаштування дитини в сім'ю і укладення договору про патронат над цією дитиною, передача дитини до опікуна здійснюється відповідно до порядку надання послуг та факту передачі дитини відповідно до таблиці у додатку 2 Порядку провадження діяльності Постанови КМУ від України № 866 від 24.09.2008 «Органи опіки та піклування щодо захисту прав дитини» Питання діяльності» затверджено Закон про захист прав дитини в установах опіки та піклування. Прийняття наказу служби про передачу дитини до сім'ї

патронатного вихователя здійснюється на підставі одного з таких документів: [50]

Позов до дитини, яка була підкинута або знайдена, якщо один із батьків дитини (батько, мати), інші родичі або законний представник відмовляються від вилучення дитини з пологового будинку або іншого лікування за відсутності відомостей про місцезнаходження одного з батьків. законний представник і присутність дитини Вилучення дитини із закладу становить безпосередню загрозу життю або здоров'ю дитини; рішення органу опіки та піклування про негайне відібрання Нагляд за дітьми відповідно до закону про оцінку рівня безпеки дітей за формою згідно з додатком 10 Порядку роботи органів опіки та піклування та порядку провадження діяльності щодо захисту прав дітей, затвердженого постановою. [49]

Кабінет Міністрів України від 24 вересня 2008 р.

№ 866 «Питання діяльності та опіки органів опіки та піклування щодо захисту прав дитини».

Акта про виявлення розлученої із сім'єю дитини, яка не є громадянином України, за формою згідно з додатком 1 до Порядку взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування під час виявлення розлучених із сім'єю дітей, які не є громадянами України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 832;

заяви/звернення про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя від батька або матері або обох батьків чи особи, яка є законним представником дитини, чи самої дитини, в якій зазначені складні життєві обставини, що підтверджують необхідність влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя.

До заяви додається копія паспорта або інший документ, що посвідчує особу та її статус по відношенню до дитини. У разі подання заяви про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя іноземною особою також надається документ, що посвідчує особу та законність перебування її та дитини на території України.

На кожну влаштовану дитину служба передає патронатному вихователю:
наказ служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;
акт про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;
довідку про стан здоров'я дитини за результатами її первинного огляду на момент влаштування до сім'ї патронатного вихователя або виписку із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина;

копію свідоцтва про народження дитини (у разі наявності) або за технічної можливості електронну копію відображення в електронній формі інформації, що міститься у свідоцтві про народження, виготовленому на паперовому бланку, що подається засобами Порталу Дія (для дітей з інвалідністю, дітей віком до трьох років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності), або інший документ, що посвідчує особу;

медичну картку дитини, карту щеплень дитини (у разі наявності);

копії медичного висновку про дитину з інвалідністю віком до 18 років, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (у разі влаштування дитини з інвалідністю);

копії документів, що підтверджують освітній рівень дитини, копію індивідуальної програми розвитку дитини (у разі наявності);

договір про патронат.

Патронатному вихователю також можуть бути передані інші наявні у дитини документи, письмові рекомендації щодо деталей виховання, догляду, лікування та реабілітації дитини, зберігання контактних даних батьків/законних опікунів та найближчих родичів дитини та інші питання.

Відсутність ідентифікації дитини не є перешкодою для передачі дитини на виховання до члена сім'ї.

Орган опіки та піклування протягом семи робочих днів з моменту передачі дитини приймає рішення/розпорядження про її влаштування до сім'ї патронатного вихователя з урахуванням дати, зазначеної в акті про факт передачі дитини, та укладає договір про патронат над дитиною (далі - договір про патронат), типова форма якого затверджена постановою Кабінету Міністрів

України від 20 серпня 2021 року № 893 “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”.

Відповідно до пункту 36, 37, 38 Постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року №581 "Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя" [3] у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини під час дії надзвичайного або воєнного стану:

сім'я патронатного вихователя може переміститися разом з дитиною, яка перебуває під патронатом, на безпечну територію. При цьому патронатний вихователь зобов'язаний негайно повідомити, зокрема, засобами електронного зв'язку батькам/законним представникам дитини, службі виконавчого органу, який передав дитину під патронат, або службі у справах дітей обласної військової адміністрації про обставини, намір та маршрут переміщення на безпечну територію;

рішення про необхідність переміщення дитини на безпечну територію може прийняти сільський, селищний, міський голова та запропонувати сім'ї патронатного вихователя переміститися разом з дитиною, яка перебуває під патронатом.

Якщо прийомна сім'я не може або не бажає переїжджати, за рекомендацією служби, сільський, селищний, міський голова приймає рішення про розірвання договору про влаштування дитини в прийомну сім'ю, подальше влаштування дитини під опіку та переселення в безпечну місцевість.

У разі прийняття рішення про переміщення сім'ї патронатного вихователя разом із дитиною, яка перебуває під патронатом, сільський, селищний, міський голова повинен визначити/погодити місце тимчасового переміщення, сприяти сім'ї у переміщенні та зобов'язаний надати допомогу у випадку евакуації.

У разі неможливості прийняття рішення про повернення дитини до батьків/законних представників чи місця постійного влаштування з урахуванням її найкращих інтересів у строки, зазначені у пункті 27 цього Порядку, за поданням служби та за згодою патронатного вихователя сільський,

селищний, міський голова може видати розпорядження про продовження строку дії договору про патронат над дитиною з урахуванням фактичних обставин, у тому числі і на період надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення.

Якщо орган опіки та піклування не має можливості з об'єктивних причин виконувати свої функції, сільський, селищний, міський голова за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя з дитиною за поданням служби видає розпорядження про тимчасову організацію роботи сім'ї патронатного вихователя до видання іншого відповідного розпорядження з урахуванням обставин, у тому числі і до припинення надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення. Про прийняте рішення протягом трьох робочих днів повідомляється Нацсоцслужбі.

У разі вимушеного переміщення сім'ї патронатного вихователя разом з дитиною, влаштованою під патронат:

1) патронатний вихователь після прибуття на місце тимчасового проживання повідомляє службі виконавчого органу за місцем переміщення та службі, яка передала дитину під патронат, нову адресу свого проживання та контактні дані; [48]

2) служба, яка передала дитину під патронат, з використанням засобів електронного зв'язку надсилає копію договору про патронат над дитиною службі за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя;

3) у разі можливості вносить інформацію про тимчасове місце перебування дитини до єдиної інформаційно-аналітичної системи "Діти" або інформує про це Нацсоцслужбу;

4) служба за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя:

сприяє створенню відповідних умов для функціонування сім'ї патронатного вихователя та задоволенню потреб влаштованої дитини;

протягом п'яти робочих днів бере на облік дитину, яка перебуває у сім'ї патронатного вихователя, повідомляє органу соціального захисту населення про розміщення на його території сім'ї патронатного вихователя та надсилає

засобами електронного зв'язку відповідне повідомлення службі, яка передала дитину під патронат; [47]

- у разі потреби та за згодою патронатного вихователя може здійснювати влаштування дітей під патронат і в тому випадку, коли в сім'ї патронатного вихователя вже перебувають раніше влаштовані діти.

Припинення договору про патронат

Відповідно до ч. 2, 3 ст. 253 Сімейний кодекс України договір про патронат над дитиною Дитина припиняється не лише з досягненням нею повноліття або зі смертю дитини чи піклувальника, а й у разі прийняття органом опіки та піклування рішення про повернення дитини батькам або іншим законним представникам, усиновлення дитини, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування дитини в цивільну сім'ю (приймну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу) або до дитячого будинку, лікувального закладу, навчального закладу чи іншого закладу. Дія договору про патронат припиняється:

на підставі рішення органу опіки та піклування про повернення дитини в сім'ю у разі подолання дитиною, її батьками, іншими законними представниками складних життєвих обставин або завершенням визначеного у договорі про патронат строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя, де третьою стороною договору про патронат є батьки/законні представники дитини чи один із них;

у разі її усиновлення, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім'ю громадян (приймну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до малого групового будинку;

у разі досягнення дитиною повноліття або у зв'язку із набуттям повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених законодавством;

у разі виникнення у сім'ї патронатного вихователя умов чи наявності фактів, несприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, або обставин, зазначених у пункті 5 Порядку;

у разі смерті дитини, патронатного вихователя чи добровільного помічника.

Рішення про припинення дії договору про патронат та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя приймає орган опіки та піклування за результатами розгляду питання комісією з питань захисту прав дитини на підставі поданого службою пакета документів, що обґрунтовують доцільність прийняття такого рішення.

Підставами для прийняття такого рішення є висновок міждисциплінарної команди про досягнення цілей, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, та наявність одного із таких документів:

заява батьків/законних представників дитини про повернення в сім'ю у зв'язку з подоланням обставин, що спричинили влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

- заява дитини (у разі, коли вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити);
- заява патронатного вихователя про неможливість надання послуги патронату над дитиною у своїй сім'ї внаслідок виникнення обставин, що об'єктивно унеможливають їх виконання;
- подання служби про невиконання або неналежне виконання патронатним вихователем обов'язків за договором про патронат;
- подання служби про виведення дитини/особи з патронату у зв'язку з досягненням повноліття та визначенням місця її подальшого проживання, навчання чи працевлаштування.

Після досягнення повноліття орган опіки та піклування вживає заходів щодо визначення подальшого місця проживання особи, джерела доходів, встановлення контакту з родичами, які надають їй підтримку та, у разі потреби, соціальний супровід, а також щодо визначення потреб особи та її готовності до самостійного проживання серед дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після виходу з прийомної сім'ї. Куратор обирається з урахуванням обсягу потреб дитини.

Протягом семи календарних днів після вибуття дитини із сім'ї батьки-вихователі надають консультативну допомогу батькам або законним представникам, до яких повернулася дитина, щодо особливостей утримання та виховання дитини з метою усунення ризику повторного виникнення складних життєвих обставин.

Відповідно до пункту 39, 40 Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року №581 "Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя" [4] дія договору про патронат припиняється на підставі розпорядження сільського, селищного, міського голови за поданням служби у разі:

- відсутності можливості надавати послугу патронату над дитиною в умовах надзвичайного або воєнного стану;
- виникнення у сім'ї патронатного вихователя обставин чи наявності фактів, не сприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, або обставин, зазначених у пунктах 5, 30 та абзаці четвертому пункту 35 цього Порядку.

Рішення про припинення дії договору про патронат та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя приймає сільський, селищний, міський голова на підставі поданих службою документів, що обґрунтовують доцільність прийняття такого рішення.

Підставами для прийняття такого рішення є висновок служби про досягнення цілей, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, та наявність одного із документів, передбачених пунктом 31 цього Порядку.

Права дитини, яка влаштовується в сім'ю патронатного вихователя.

Відповідно до статті 254 Сімейного кодексу України, передача дитини на виховання в сім'ю патронатного вихователя здійснюється за згодою дитини, якщо вона досягла віку та рівня розвитку, коли може її висловити.

Влаштування дитини в прийомну сім'ю здійснюється за письмовою згодою її батьків або інших законних представників. Якщо батько або мати дитини є неповнолітніми, їхня згода потрібна додатково до згоди батьків на влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя.

Дитина може бути влаштована до будинку дитини без згоди батьків або іншого законного представника, якщо вона була відібрана у батьків або іншого законного представника, якщо немає відомостей про місцеперебування батьків або іншого законного представника, або якщо існує безпосередня загроза життю або здоров'ю дитини.

Під час перебування в дитячому будинку дитина зберігає право на отримання аліментів, пенсій та інших соціальних виплат, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, яке вона мала до влаштування до дитячого будинку-інтернату.

Діти, які перебувають у дитячих будинках, мають право підтримувати особистий контакт з батьками та іншими родичами.

Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має інші права, визначені законодавством.

Права дитини також застверджені у ст. 6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 17, 18, 19 20 Закон України "Про охорону дитинства".

Обов'язки патронатного вихователя

Відповідно до ст. 255 Сімейного кодексу України патронатний вихователь зобов'язаний:

- 1) забезпечити дитину житлом, одягом та харчуванням
- 2) забезпечити умови для виховання, фізичного та розумового розвитку дитини [46]
- 3) співпрацювати з батьками та іншими законними представниками дитини з метою подолання складних життєвих обставин у межах і порядку, визначених органами опіки та піклування
- 4) забезпечувати надання або доступ до послуг, визначених договором про здійснення догляду за дитиною

5) сприяти контактам дитини з батьками, іншими законними представниками та родичами, крім випадків, коли батьки позбавлені батьківських прав або право на спілкування з дитиною обмежено в судовому порядку.

Загальні права та обов'язки патронатного вихователя визначаються договором про умови запровадження патронату.

Особливості здійснення обов'язків щодо догляду, виховання та реабілітації конкретної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, визначаються договором про патронат.

Регіональний центр у разі потреби, але не рідше ніж один раз на рік, забезпечує проходження патронатним вихователем та добровільним помічником супервізії, за результатами - надає їм рекомендації та пропонує патронатному вихователю участь у заходах з підвищення професійної компетентності за темами, які підвищують його здатність надавати якісні послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя.

Оплата послуг із здійснення патронату над дитиною

Оплата послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету в розмірах і порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

Районні у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад протягом п'яти робочих днів після укладення договору про умови запровадження патронату нараховують з відповідного місцевого бюджету поворотну фінансову допомогу (далі - резервні кошти), що виплачується патронатному вихователю для своєчасного забезпечення догляду, виховання та реабілітації дитини (далі - потреб дитини), влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, до моменту отримання державної соціальної допомоги.

Якщо дитина влаштована в сім'ю патронатного вихователя, її батьки не звільняються від обов'язку утримувати дитину.

Порядок виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя та оплату послуг із здійснення патронату над дитиною, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року № 893.

1.2. Аналіз нормативно-правової бази дослідження

Нормативно – правова база патронатних сімей складається з наступних пунктів:

- Сімейне законодавство України
- Закон України "Про охорону дитинства
- Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини та наданням послуг із догляду за дитиною
- Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 581 "Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з утворення та функціонування прийомних сімей, здійснення патронату над дитиною та її виховання в прийомних сім'ях" [1].

Порядок створення та діяльності прийомних сімей, здійснення патронату над дитиною, влаштування та перебування дітей у прийомних сім'ях.

Цей Порядок визначає механізм запровадження та організації функціонування сім'ї патронатного вихователя, надання послуги патронату над дитиною, яка перебуває у складних життєвих обставинах, здійснення заходів щодо її захисту та забезпечення права на догляд, виховання в безпечному та сприятливому сімейному середовищі.

Відповідно до статті 252 Сімейного кодексу України, патронат над дитиною - це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. [42]

Метою захисту дітей є забезпечення захисту прав дітей, які тимчасово не можуть проживати зі своїми батьками або законними представниками через складні життєві обставини, надання послуг, спрямованих на реінтеграцію дитини та її сім'ї назад у сім'ю, або забезпечення права дитини на догляд в сім'ї або в умовах, максимально наближених до домашніх забезпечити відповідну позицію для прийняття подальших рішень, що відповідають найкращим інтересам дитини [45]

Служба у справах дітей районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради (далі - служба) щороку на підставі аналізу випадків та причин потрапляння дітей у складні життєві обставини відповідно до пункту 13 Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587 “Про організацію надання соціальних послуг” (Офіційний вісник України, 2020 р., № 57, ст. 1781), визначає потребу територіальної громади у запровадженні послуги патронату над дитиною з визначенням кількості патронатних сімей та надає пропозиції структурним підрозділам з питань соціального захисту населення районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільських, селищних рад (далі - структурний підрозділ з питань соціального захисту населення), який забезпечує здійснення заходів з планування та забезпечення розвитку послуг соціального супроводу сімей і дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Пошук кандидатів у патронатні вихователі та первинний відбір забезпечує служба у співпраці з центром надання соціальних послуг/центром соціальних служб або іншим закладом, установою, що надає в територіальній

громаді соціальні послуги незалежно від форми власності (далі - соціальний заклад), або фахівцем із соціальної роботи, якщо соціальний заклад в громаді відсутній, також центром зайнятості.

Пошук кандидатів у патронатні вихователі на рівні територіальної громади проводиться шляхом інформаційних кампаній, співбесід і консультацій з особами, які виявили бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя, зокрема з числа безробітних.

Інформування громадськості про суть та зміст патронату над дитиною забезпечується Мінсоцполітики, МКІП, Нацсоцслужбою, обласними, Київською та Севастопольською міськими, районними у м. Києві та Севастополі держадміністраціями, виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, державними та комунальними засобами масової інформації, соціальними закладами, установами, неурядовими організаціями, волонтерами шляхом розміщення соціальної реклами, інформаційних та довідкових матеріалів на своїх офіційних веб-сайтах в соціальних мережах, а також в процесі своєї професійної діяльності спеціалістами служб у справах дітей, структурних підрозділів з питань соціального захисту населення та закладів соціального захисту населення, центрів надання адміністративних послуг, центрів зайнятості тощо.

Кандидатом у патронатні вихователі може бути особа, яка виявила бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя на професійній основі, а також має Особа, яка є добровільним помічником майбутнього патронатного вихователя, пройшла підготовку разом з майбутнім патронатним вихователем і здатна надавати допомогу в догляді за дитиною, влаштованою в сім'ю патронатного вихователя (далі - добровільний помічник); належні житлово-побутові умови за місцем свого фактичного проживання, у тому числі наявність окремої кімнати (крім прохідних кімнат, кімнат мансардного або підвального типу) та побутових зручностей.

Кандидатом у патронатні вихователі не можуть бути особи, які виховують власних дітей віком до чотирьох років, дитину з інвалідністю, яка має

обмеження життєдіяльності, є опікуном, піклувальником, прийомним батьком/матір'ю чи батьком/матір'ю-вихователем, обмежені у дієздатності, визнані недієздатними, позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені, перебувають на обліку сімей/осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах, стосовно яких було прийнято рішення органу опіки та піклування або суду про відібрання дитини, перебувають під слідством, були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями), патронатними. Був вихователем дитини, але усиновлення скасовано або визнано недійсним (припинено діяльність опіки, піклування, прийомної сім'ї чи дитячого будинку сімейного типу) або договір про здійснення догляду за дитиною розірвано через його недбалість. перебуває на обліку або проходить лікування в психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживає алкоголем або наркотиками; страждає на захворювання, що входять до переліку, затвердженого Міністерством охорони здоров'я; засуджений за злочин проти життя та здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканості, громадської безпеки, громадського порядку, у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Засуджується або була засуджена у встановленому законом порядку за злочини у сфері обігу психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або інші злочини. мають не зняту або непогашену судимість за вчинення інших злочинів відповідно до яких перебувають на обліку в органах Національної поліції відповідно до Порядку обліку осіб, які вчинили правопорушення, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку уповноваженими підрозділами органів Національної поліції, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ від 25 лютого 2019 року № 124, та які за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду.

Також кандидатами у патронатні вихователі не можуть бути особи, члени сім'ї яких проживають на спільній житловій площі з кандидатом у патронатні

вихователі та мають обмеження, визначені абзацами сьомим - дев'ятнадцятим пункту 5 цього Порядку.

Особа, яка виявила бажання стати кандидатом у патронатні вихователі, подає до служби за місцем свого фактичного проживання:

- 1) заяву про намір стати патронатним вихователем;
- 2) заяву про згоду на влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя від усіх членів сім'ї, а також осіб, які фактично проживають разом з кандидатом у патронатні вихователі, в тому числі біологічних дітей, якщо вони досягли такого віку та розвитку, що можуть її висловити;
- 3) Висновки про стан здоров'я кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, добровільні помічники та осіб, які фактично проживають разом з ними, підготовлені відповідно до додатків 4 та 5 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини" (Офіційний вісник України, 2008 р., № 76, ст. 2561);
- 4) довідки про притягнення до кримінальної відповідальності, відсутність (наявність) судимості або обмежень, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, кандидата у патронатні вихователі та членів сім'ї, які досягли 14-річного віку і проживають разом з ним;
- 5) копії таких документів.

- Паспортів кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника або за технічної можливості електронні копії паспорта громадянина України у вигляді відображення в електронній формі інформації, що міститься у паспорті громадянина України у формі картки, а також інформації про місце проживання (за наявності), що подаються засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі - Портал Дія).

- паспорта іноземця або посвідки на постійне проживання, що посвідчує особу без громадянства; або електронну копію одного з передбачених Податковим кодексом України документів з даними про реєстраційний номер

облікової картки платника податків, що за технічної можливості подається засобами Порталу Дія (крім іноземців та осіб без громадянства);

- свідоцтва про шлюб або інший документ, що підтверджує родинні стосунки або сімейні відносини кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника;

- документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням.

Строк дії документів, зазначених у підпунктах 2-4 та абзаці четвертому підпункту 5 цього пункту, на момент створення сім'ї патронатного вихователя не повинен перевищувати дванадцяти місяців з дати їх видачі.

Заяви з необхідними документами подаються в паперовій чи за технічної можливості в електронній формі.

Якщо органом місцевого самоврядування або військово-цивільною адміністрацією утворено центр надання адміністративних послуг, заява та необхідні документи подаються через такий центр.

Заяви з необхідними документами для взяття на облік приймаються адміністраторами центру надання адміністративних послуг виключно з формуванням електронної справи.

За наявності електронної інформаційної взаємодії між державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами або організаціями, у володінні яких перебуває інформація, необхідна для надання послуги патронату над дитиною, така інформація особою, яка виявила бажання стати кандидатом у патронатні вихователі, не подається.

Організацію заходів з первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі забезпечує служба шляхом: [44]

- 1) інформування та консультування осіб, які виявили бажання надавати послугу патронату над дитиною, щодо мети, завдань, особливостей надання такої послуги та її оплати, процедури її організації в громаді, вимог до кандидатів у патронатні вихователі та критеріїв їх відбору, зазначених у пункті 5 цього Порядку, прав та обов'язків патронатного вихователя та надання переліку

документів, необхідних для подальшого проходження первинного відбору, відповідно до пункту 6 цього Порядку;

2) реєстрації зазначених документів та їх перевірки протягом десяти робочих днів з дати їх надання. Служба має право проводити перевірку наданих кандидатом у патронатні вихователі документів, в тому числі шляхом запитів до відповідних органів, установ, організацій;

3) надсилання запиту на проведення оцінки сімейної ситуації та житлово-побутових умов сім'ї кандидата у патронатні вихователі до соціального закладу/фахівця із соціальної роботи у разі відповідності наданих кандидатом у патронатні вихователі документів вимогам пунктів 5 і 6 цього Порядку.

Соціальний заклад/фахівець із соціальної роботи із залученням психолога протягом п'яти робочих днів після надходження запиту проводить за місцем фактичного проживання кандидата у патронатні вихователі оцінку сімейної ситуації та житлово-побутових умов сім'ї кандидата у патронатні вихователі (далі - оцінка).

Оцінка проводиться з метою виявлення сприятливих факторів та ризиків щодо спроможності кандидата у патронатні вихователі надавати послугу патронату над дитиною в своїй сім'ї, що, зокрема, передбачає:

визначення готовності повнолітнього члена сім'ї чи іншої особи, яка проживає з кандидатом у патронатні вихователі на спільній житловій площі, виконувати обов'язки добровільного помічника;

- психологічну готовність всіх членів сім'ї, у тому числі дітей, які не досягли 18-річного віку та проживають з кандидатом у патронатні вихователі на спільній житловій площі до влаштування в їх сім'ю дитини (в тому числі дитини з інвалідністю);

- наявність відповідних умов для безпечного та комфортного проживання дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя.

За підсумками проведеної оцінки соціальний заклад/фахівець із соціальної роботи готує висновок про оцінку сімейної ситуації та

житлово-побутові умови сім'ї кандидата у патронатні вихователі за формою згідно з додатком 1 та надсилає його службі. [54]

Після отримання висновку про оцінку сімейної ситуації та житлово-побутові умови сім'ї кандидата у патронатні вихователі та у разі успішного проходження кандидатом у патронатні вихователі і добровільним помічником первинного відбору служба протягом п'яти робочих днів:

- готує направлення на навчання за програмою підготовки патронатних вихователів згідно з додатком 2 для кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника;
- надсилає зазначене направлення офіційним листом відповідному обласному, Київському міському центру соціальних служб (далі - регіональний центр) для організації навчання;
- інформує про зазначене кандидата в патронатні вихователі та добровільного помічника. [43]

Кандидату у патронатні вихователі, який не пройшов первинний відбір, або добровільному помічнику служба надає обґрунтовану письмову відповідь з поясненням причин, на яких базувалася відмова.

Навчання кандидатів у патронатні вихователі та добровільних помічників за програмою підготовки патронатних вихователів, затвердженою Мінсоцполітики, протягом двох місяців з моменту отримання направлення забезпечує відповідний регіональний центр шляхом залучення до проведення навчання тренерів, які мають сертифікат за даною програмою, з числа працівників регіонального центру, представників громадських, благодійних організацій, закладів вищої освіти тощо.

Регіональний центр на основі направлень, отриманих від служб, формує навчальні групи, розробляє графік проведення навчань з підготовки патронатних вихователів, визначає місце та умови проведення, інформує про них кандидата у патронатні вихователі та службу, яка направила кандидата у патронатні вихователі на навчання, здійснює інші організаційні заходи для забезпечення якісної підготовки патронатних вихователів.

Фінансові витрати, пов'язані з проїздом кандидатів у патронатні вихователі та добровільних помічників до місця проведення навчання та у зворотному напрямку, а також з їх проживанням у період проходження навчання, можуть покриватися за рахунок місцевих бюджетів, регіонального центру, організацій, благодійних фондів, а також інших джерел, не заборонених законодавством, або за власний рахунок кандидатів у патронатні вихователі.

За результатами навчання регіональний центр протягом місяця після його завершення:

- видає рекомендацію про можливість надання послуги патронату над дитиною кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику, які успішно завершили повний курс навчання, або вмотивовану відмову у наданні такої рекомендації;
- письмово інформує відповідну службу, яка направила їх на навчання, та надсилає копію документа, виданого кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику за результатами навчання.

За результатами первинного відбору та на підставі отриманої рекомендації служба готує рішення органу опіки та піклування та проект договору про умови запровадження та організацію функціонування послуги патронату над дитиною, що надаватиметься сім'єю патронатного вихователя (далі - договір про умови запровадження патронату), примірна форма якого затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”.

Після укладення договору про умови запровадження патронату служба протягом трьох робочих днів вносить інформацію про патронатного вихователя та добровільного помічника до Єдиного банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.

Районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад

протягом п'яти робочих днів після укладення договору про умови запровадження патронату нараховують з відповідного місцевого бюджету поворотну фінансову допомогу (далі - резервні кошти), що виплачується патронатному вихователю для своєчасного забезпечення догляду, виховання та реабілітації дитини (далі - потреб дитини), влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, до моменту отримання державної соціальної допомоги.

Сума резервних коштів повинна відповідати встановленому розміру соціальної допомоги з розрахунку одночасного влаштування до сім'ї патронатного вихователя двох дітей і становить 2,5 прожиткового мінімуму на кожну дитину відповідного віку (до шести років та від шести до 18 років).

Резервні кошти перераховуються на особовий рахунок патронатного вихователя, відкритий у відповідній банківській установі для отримання соціальної допомоги на утримання дитини у сім'ї патронатного вихователя, та є перехідним залишком, який використовується патронатним вихователем для задоволення потреб наступної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, чи у разі затримки виплат соціальної допомоги і поновлюється патронатним вихователем таким чином, щоб перед наступним влаштуванням дитини до сім'ї патронатного вихователя на відповідному рахунку сума цього резерву дорівнювала сумі попередньо виплаченої поворотної фінансової допомоги.

Умови надання, використання та повернення резервних коштів регулюються договором про умови запровадження патронату.

До сім'ї патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, що негативно впливають чи можуть вплинути на їх життя, здоров'я та розвиток, в тому числі:

- діти, які залишилися без батьківського піклування, в тому числі ті, які перебувають у закладі охорони здоров'я, тимчасово влаштовані в сім'ю громадян, центр соціально-психологічної реабілітації дітей або до закладу інституційного догляду та виховання дітей згідно з пунктом Стаття 31 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із

захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 "Завдання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини";

- діти, які перебували в інших формах сімейного виховання;
- малолітні/неповнолітні вагітні чи малолітні/неповнолітні породіллі з немовлям, які залишилися без батьківського піклування або перебувають у складних життєвих обставинах.

Дитина передається до прийомної сім'ї на підставі наказу про надання послуг та акта про факт передачі дитини, за формою згідно з додатком 2 до "Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини".

Прийняття наказу служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя здійснюється на підставі одного з таких документів:

- Дії щодо підкинутої або знайденої дитини, батьки (мати, батько), інші родичі або законні представники якої відмовилися забрати дитину з пологового будинку чи іншого закладу охорони здоров'я, незважаючи на відсутність інформації про місцеперебування батьків/законних представників та незважаючи на безпосередню загрозу життю або здоров'ю дитини;
- Рішення органу опіки та піклування про негайне відібрання дитини відповідно до акта оцінки безпеки дитини за формою згідно з додатком 10 до "Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини";
- акта про виявлення розлученої із сім'єю дитини, яка не є громадянином України, за формою згідно з додатком 1 до Порядку взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування під час виявлення розлучених

із сім'єю дітей, які не є громадянами України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 832 (Офіційний вісник України, 2016 р., № 93, ст. 3041);

- заяви/звернення про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя від батька або матері або обох батьків чи особи, яка є законним представником дитини, чи самої дитини, в якій зазначені складні життєві обставини, що підтверджують необхідність влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя.

До заяви додається копія паспорта або інший документ, що посвідчує особу та її статус по відношенню до дитини. У разі подання заяви про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя іноземною особою також надається документ, що посвідчує особу та законність перебування її та дитини на території України.

У разі коли один із батьків подав письмову заяву про свою незгоду на влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, служба разом із соціальним закладом/фахівцем з соціальної роботи додатково вивчає сімейну ситуацію та виносить питання щодо доцільності влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя на розгляд комісії з питань захисту прав дитини.

У разі коли мати або батько дитини, яка потребує влаштування до сім'ї патронатного вихователя, є неповнолітніми (малолітніми), крім їх заяви необхідна письмова згода їх батьків (одного з них)/законних представників. У разі ненадання ними такої згоди служба з'ясовує обставини та ймовірні причини конфлікту інтересів, здійснює дії в найкращих інтересах малолітньої дитини та її неповнолітніх батьків.

Наявність письмової згоди дитини на влаштування до сім'ї патронатного вихователя є обов'язковою, якщо вона досягла такого віку та розвитку, що може її висловити, крім випадків, зазначених в абзацах третьому і четвертому цього пункту.

За необхідності влаштування дитини з інвалідністю до сім'ї патронатного вихователя передача такої дитини до зазначеної сім'ї здійснюється у разі

наявності відповідних умов для проживання дитини з інвалідністю, готовності патронатного вихователя здійснювати її догляд, виховання та реабілітацію, визначення організації/закладу/установи, яка буде надавати необхідні медичні, освітні, реабілітаційні послуги цій дитині та консультувати патронатного вихователя.

Орган опіки та піклування протягом семи робочих днів з моменту передачі дитини приймає рішення/розпорядження про її влаштування до сім'ї патронатного вихователя з урахуванням дати, зазначеної в акті про факт передачі дитини, та укладає договір про патронат над дитиною (далі - договір про патронат), типова форма якого затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”.

Батьки/законні представники дитини є стороною зазначеного договору про патронат у разі, коли влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя здійснено за їх заявою. [53]

Батьки/законні представники дитини передають службі копію свідоцтва про народження дитини або за технічної можливості електронну копію відображення в електронній формі інформації, що міститься у свідоцтві про народження, виготовленому на паперовому бланку, що подається засобами Dia Portal (діти з інвалідністю, діти віком до трьох років, які можуть мати інвалідність) або інші форми ідентифікації, медична картка дитини (за наявності) та будь-яка інша документація, необхідна для задоволення потреб дитини (наприклад, медичні довідки або висновки, документи, що підтверджують рівень освіти дитини).

У прийомні сім'ї можуть бути влаштовані лише діти, які виховувалися в одній сім'ї, або рідні брати і сестри (у тому числі брати і сестри дітей, які вже перебувають у прийомній сім'ї).

Загальна кількість дітей, влаштованих до сім'ї патронатного вихователя, визначається наявністю умов для проживання, догляду, виховання та

реабілітації кожної такої дитини, зазначених у договорі про умови запровадження патронату.

Між влаштуванням дитини до сім'ї патронатного вихователя обов'язковим є період не менше трьох календарних днів для здійснення патронатним вихователем санітарно-гігієнічних процедур у його помешканні.

У разі влаштування до сім'ї патронатного вихователя новонародженої дитини структурний підрозділ з питань соціального захисту населення територіальної громади забезпечує отримання патронатним вихователем одноразової натуральної допомоги “пакунок малюка” або грошової компенсації відповідно до законодавства.

На кожному влаштовану дитину служба передає патронатному вихователю:

- 1) наказ служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- 2) акт про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- 3) довідку про стан здоров'я дитини за результатами її первинного огляду на момент влаштування до сім'ї патронатного вихователя або виписку із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина;
- 4) копію свідоцтва про народження дитини (у разі наявності) або за технічної можливості електронну копію відображення в електронній формі інформації, що міститься у свідоцтві про народження, виготовленому на паперовому бланку, що подається засобами Порталу Дія (для дітей з інвалідністю, дітей віком до трьох років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності), або інший документ, що посвідчує особу;
- 5) медичну картку дитини, карту щеплень дитини (у разі наявності);
- 6) Копії медичних довідок про дітей з інвалідністю віком до 18 років та індивідуальних програм лікування і навчання дітей з інвалідністю (при прийомі дітей з інвалідністю).;
- 7) копії документів, що підтверджують освітній рівень дитини, копію індивідуальної програми розвитку дитини (у разі наявності);
- 8) договір про патронат.

Прийомним батькам можуть бути надані також інші документи, які є у дитини, конкретні відомості про її виховання, догляд, лікування чи реабілітацію, підтримання контакту з батьками/законними представниками та родичами дитини, а також письмові рекомендації з інших питань.

Відсутність документів, що посвідчують особу, не є перешкодою для влаштування дитини в прийомну сім'ю.

Обов'язковими на момент передачі дитини є документи, зазначені в підпунктах 1-3 цього пункту, інші документи повинні бути передані патронатному вихователю не пізніше ніж протягом семи робочих днів після передачі дитини.

19. На кожну дитину в період її перебування у сім'ї патронатного вихователя патронатний вихователь веде журнал спостережень, який передається службі для використання в роботі щомісяця та для долучення до особової справи дитини після її вибуття.

Журнал спостереження містить щотижневі записи, що відображають ключову інформацію про фізичний та емоційний стан дитини, досягнення у розвитку та поведінкові прояви, включаючи результати спілкування з батьками та родичами; описує проблеми та кроки, зроблені вихователями для їх вирішення; фіксує запропоновані послуги для дитини з боку інших установ, захист та дії щодо батьків та законних представників.

Записи у журналі спостережень використовуються службою в процесі планування роботи щодо захисту дитини, розроблення рішень щодо реінтеграції дитини у сім'ю чи пошуку альтернативної форми сімейного влаштування та під час засідань міждисциплінарної команди, комісії з питань захисту прав дитини, розгляду справи в суді.

Безпосереднє ведення справи дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, забезпечує служба, яка, зокрема:

- організовує роботу міждисциплінарної команди, включаючи до її складу патронатного вихователя;

- Розробляти індивідуальні плани соціального захисту дитини та координувати їх виконання відповідно до пунктів 20 та 21 Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які зазнали жорстокого поводження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 585 "Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах". (Офіційний вісник України, 2020 р., № 57, ст. 1779);
- здійснює контроль за умовами догляду, виховання та реабілітації дитини у сім'ї патронатного вихователя, закладах, установах та організаціях, які надають послуги влаштованій до сім'ї патронатного вихователя дитині;
- ініціює надання необхідних дитині послуг іншими наявними в територіальній громаді спеціалістами, організаціями або їх замовлення, закупку в інших надавачів. [52]

Служба інформує патронатного вихователя:

- про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя не пізніше ніж за добу (з урахуванням періоду, визначеного пунктом 16 цього Порядку);
- про вибуття дитини у разі її тривалого перебування у сім'ї патронатного вихователя з урахуванням строку, необхідного для підготовки дитини до її реінтеграції в сім'ю або влаштування в сім'ю чи в умови, максимально наближені до сімейних, завчасно або не пізніше ніж за добу у разі виникнення непередбачуваних обставин, що прискорюють чи затримують повернення дитини в сімейне середовище;
- про надання дозволу на спілкування дитини з батьками/родичами/законними представниками або встановлення контакту дитини з потенційними опікунами, усиновлювачами, прийомними батьками, батьками-вихователями; [42]
- про час та дату, умови і місце зустрічі з батьками/родичами/законними представниками або встановлення контакту дитини з потенційними опікунами, усиновлювачами, прийомними батьками, батьками-вихователями

не пізніше ніж за добу з урахуванням режиму дня та зайнятості дитини та патронатного вихователя, крім випадків, коли умови та процедури зустрічі дитини з батьками/законними представниками зазначені у договорі про патронат, де вони є третьою стороною цього договору;

- про перебіг розгляду справи дитини у суді (пов'язаної з позбавленням батьківських прав, усиновленням або встановленням опіки та піклування над дитиною), за потреби та відповідно до законодавства ініціює участь патронатного вихователя у судових засіданнях;
- про наявність/відсутність у дитини декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу (далі - декларація);
- про результати розгляду справи дитини комісією з питань захисту прав дитини тощо.

Структурний підрозділ з питань соціального захисту населення відповідно до індивідуального плану соціального захисту дитини з метою подолання дитиною, батьками/законними представниками дитини складних життєвих обставин, що призвели до її влаштування до сім'ї патронатного вихователя, організовує надання соціальних послуг дитині та її батькам/законним представникам.

Фахівець з соціальної роботи за місцем проживання батьків/законних представників дитини розробляє план соціального супроводу сім'ї дитини за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики від 13 липня 2018 р. № 1005, та організовує його виконання з урахуванням найкращих інтересів дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, визначає завдання, які повинні виконати батьки/законні представники дитини, здійснює моніторинг стану їх виконання, надає підтримку батькам/законним представникам у подоланні складних життєвих обставин, за потреби ініціює надання інших послуг; інформує міждисциплінарну команду про стан батьків/законних представників та їх готовність здійснювати догляд та виховання дитини, наявні ризики та перешкоди у подоланні складних життєвих обставин.

У разі влаштування до сім'ї патронатного вихователя дитини з інвалідністю чи дитини з порушеннями здоров'я орган місцевого самоврядування забезпечує пристосування жилого приміщення патронатного вихователя до потреб дитини.

За потреби орган місцевого самоврядування безоплатно забезпечує дитину технічними та іншими засобами реабілітації з урахуванням її індивідуальних особливостей, якщо такі засоби не передбачені Порядком забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні засоби та інші засоби реабілітації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321 (Офіційний вісник України, 2012 р., № 31, ст. 1146).

Фактичному влаштуванню дитини до сім'ї патронатного вихователя передують її первинний огляд закладом охорони здоров'я за місцем її виявлення, попереднього проживання або за місцем проживання патронатного вихователя, за результатами якого надається довідка про стан здоров'я дитини або виписка із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина на момент її влаштування до сім'ї патронатного вихователя. [32]

Патронатний вихователь щодо дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, в установленому законодавством порядку зобов'язаний за потреби звернутися до надавача медичних послуг за місцем свого фактичного проживання щодо:

- вибору лікаря, який буде надавати первинну медичну допомогу протягом перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя, та укладення з ним декларації. У разі наявності декларації за попереднім місцем проживання дитини дія її декларації тимчасово припиняється;
- надання дитині медичної допомоги в стаціонарних умовах;
- проходження обстеження дитини та підготовки висновку про стан здоров'я, фізичного та розумового розвитку дитини з метою влаштування до закладу

освіти, а також уточнення (встановлення), спростування чи підтвердження діагнозу або встановлення дитині інвалідності;

- підготовки медичного висновку про дитину з інвалідністю та індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю;
- визначення потреби у стаціонарній медичній допомозі в умовах медичного, реабілітаційного закладу, лікувально-профілактичного чи санаторно-курортного закладу, який надає необхідні для дитини послуги;
- визначення потреби у медичних послугах та лікарських засобах за програмою медичних гарантій.

Орган опіки та піклування приймає рішення щодо питань, пов'язаних з проведенням складних дороговартісних обстежень, лікування дитини, операційного втручання, протезування, потреби у придбанні для дитини реабілітаційного обладнання, засобів реабілітації чи пересування.

Надання дитині, влаштованій до сім'ї патронатного вихователя, освітніх послуг забезпечується закладами дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти з урахуванням:

- права дитини на індивідуальну освітню траєкторію, що реалізується, зокрема, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти і запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін та рівня їх складності, методів і засобів навчання; [42]
- принципу територіальної доступності повної загальної середньої освіти (кожна особа має право здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та наближений до місця проживання особи). Підставою до зарахування дитини до закладу освіти, найбільш доступного або наближеного до місця проживання патронатного вихователя, є наказ про передачу дитини;
- особливостей розвитку дитини (організація за потреби індивідуальної форми здобуття освіти або інклюзивного навчання, забезпечення корекційно-розвивальних, реабілітаційних та інших соціальних послуг, у тому числі консультації спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру).

Патронатний вихователь згідно з договором про патронат має право звертатися до закладів, установ та організацій за отриманням для дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, інших послуг, визначених індивідуальним планом її соціального захисту, або рекомендованих комісією з питань захисту прав дитини, в тому числі до закладів/установ соціального захисту, центрів первинної та вторинної правової допомоги, до інших надавачів послуг за місцем проживання сім'ї патронатного вихователя або за місцем, де дитина проживала до влаштування у сім'ю патронатного вихователя, якщо це відповідає її найкращим інтересам.

Тривалість перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати трьох місяців і визначається органом опіки та піклування на підставі результатів оцінки безпеки або оцінки потреб сім'ї/особи за результатами розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини.

Якщо обставини обґрунтовують необхідність та зручність перебування дитини у прийомній сім'ї понад встановлений строк, орган опіки та піклування може прийняти рішення про його продовження до шести місяців за висновками міждисциплінарної команди.

Загальні права та обов'язки патронатного вихователя визначаються договором про умови запровадження патронату.

Особливості здійснення обов'язків щодо догляду, виховання та реабілітації конкретної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, визначаються договором про патронат.

Договір про умови запровадження патронату переглядається та коригується на підставі:

- заяви патронатного вихователя, членів його сім'ї або добровільного помічника про зміну сімейної ситуації, що ускладнює виконання патронатним вихователем чи добровільним помічником обов'язків, визначених зазначеним договором, в тому числі у разі довготривалої хвороби патронатного вихователя чи добровільного помічника;

- у разі неможливості чи небажання добровільним помічником надавати патронатному вихователю допомогу у догляді за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя;
- подання служби про виникнення у сім'ї патронатного вихователя несприятливих умов для надання послуги патронату над дитиною, невиконання або неналежне виконання патронатним вихователем обов'язків за договором про патронат;
- заяви патронатного вихователя про невиконання органом опіки та піклування своїх обов'язків, визначених договором про умови запровадження патронату чи договором про патронат.

Служба аналізує щороку якість та ефективність послуг, що надаються патронатним вихователем та іншими надавачами послуг, залученими до ведення випадків дітей, які протягом року перебували в сім'ї патронатного вихователя, у разі потреби вносить пропозиції органу опіки та піклування щодо його кореляції.

Дія договору про патронат припиняється:

- на підставі рішення органу опіки та піклування про повернення дитини в сім'ю у разі подолання дитиною, її батьками, іншими законними представниками складних життєвих обставин або завершенням визначеного у договорі про патронат строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя, де третьою стороною договору про патронат є батьки/законні представники дитини чи один із них;
- у разі її усиновлення, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім'ю громадян (прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до малого групового будинку;
- у разі досягнення дитиною повноліття або у зв'язку із набуттям повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених законодавством;
- у разі виникнення у сім'ї патронатного вихователя умов чи наявності фактів, несприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, або обставин, зазначених у пункті 5 цього Порядку;

- у разі смерті дитини, патронатного вихователя чи добровільного помічника.

Рішення про припинення дії договору про патронат та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя приймає орган опіки та піклування за результатами розгляду питання комісією з питань захисту прав дитини на підставі поданого службою пакета документів, що обґрунтовують доцільність прийняття такого рішення.

Підставами для прийняття такого рішення є висновок міждисциплінарної команди про досягнення цілей, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, та наявність одного із таких документів:

- заява батьків/законних представників дитини про повернення в сім'ю у зв'язку з подоланням обставин, що спричинили влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- заява дитини (у разі, коли вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити);
- заява патронатного вихователя про неможливість надання послуги патронату над дитиною у своїй сім'ї внаслідок виникнення обставин, що об'єктивно унеможливають їх виконання;
- подання служби про невиконання або неналежне виконання патронатним вихователем обов'язків за договором про патронат;
- подання служби про виведення дитини/особи з патронату у зв'язку з досягненням повноліття та визначенням місця її подальшого проживання, навчання чи працевлаштування.

Підставою для прийняття такого рішення є також відмова патронатного вихователя від обов'язкової евакуації разом з дітьми (вихованцями) у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, під час дії на території України або в окремих її місцевостях надзвичайного або воєнного стану.

Після досягнення повноліття дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, орган опіки та піклування зобов'язаний вжити заходів щодо визначення їх подальшого місця проживання, джерела доходів, контактів з

родичами, які можуть надати підтримку та, за необхідності, соціальний супровід при виході з прийомної сім'ї, підбору наставника з урахуванням індивідуальних потреб та рівня готовності до самостійного життя.

У разі виникнення обставин, за яких добровільний помічник не зможе виконувати свої обов'язки, доцільність продовження перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя вирішується комісією з питань захисту прав дитини. У разі відсутності добровільного помічника наступна дитина в цю сім'ю патронатного вихователя не влаштовується.

У разі припинення дії договору у зв'язку з відмовою від обов'язкової евакуації органом опіки і піклування за місцем фактичного проживання дітей здійснюються заходи з їх евакуації.

Патронатний вихователь протягом семи календарних днів (враховуючи три календарних дні відповідно до пункту 16 цього Порядку) після вибуття дитини з його сім'ї надає батькам/законним представникам, до яких повернулася дитина, консультативну підтримку щодо особливостей її догляду та виховання з метою усунення ризиків повторного виникнення складних життєвих обставин.

У разі прийняття органом опіки та піклування рішення про продовження строку перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя понад три місяці патронатному вихователю надається один оплачуваний день за кожний наступний тиждень фактичного надання послуги патронату над дитиною.

Такі оплачувані дні можуть накопичуватися і бути використані патронатним вихователем після одночасного вибуття всіх влаштованих дітей (завершення ведення випадку) з метою профілактики професійного вигорання, відновлення потенціалу та підвищення професійної компетентності патронатного вихователя.

Патронатний вихователь не пізніше ніж протягом п'яти робочих днів з моменту отримання від служби письмового повідомлення про завершення строку перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя повідомляє службі

про намір використання накопичених днів та узгоджує дату свого повернення до виконання обов'язків патронатного вихователя.

Регіональний центр у разі потреби, але не рідше ніж один раз на рік, забезпечує проходження патронатним вихователем та добровільним помічником супервізії, за результатами - надає їм рекомендації та пропонує патронатному вихователю участь у заходах з підвищення професійної компетентності за темами, які підвищують його здатність надавати якісні послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя. [52]

Органи місцевого самоврядування можуть передбачити використання з місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством, витрати на запровадження та забезпечення розвитку послуги патронату над дитиною, компенсації на комунальні виплати для патронатних вихователів, виділення службового житла чи такого, що перебуває у комунальній власності громади, тощо.

У період запровадження в Україні надзвичайного або воєнного стану регіональний центр може видати рекомендацію про можливість надання послуги патронату над дитиною кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику в разі успішного проходження ними основного курсу навчання. [33]

Рішення про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату приймається протягом п'яти календарних днів за розпорядженням сільського, селищного, міського голови, виданим на підставі підготовленого службою подання з урахуванням рекомендації про можливість надання послуги патронату над дитиною, виданої кандидату в патронатні вихователі регіональним центром.

Розпорядження про влаштування до сім'ї патронатного вихователя дитини, яка залишилась без батьківського піклування, та укладення договору про патронат видається сільським, селищним, міським головою за поданням

служби протягом п'яти робочих днів з моменту передачі дитини з урахуванням дати, зазначеної в акті про факт передачі дитини.

До сім'ї патронатного вихователя за необхідності та за згодою патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які не є рідними братами та сестрами або такими, що виховувались в одній сім'ї. При цьому враховуються наявні житлові умови та згода патронатного вихователя, а чисельність влаштованих дітей, які не є членами однієї сім'ї, не може перевищувати п'яти осіб.

Строк перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя визначає служба з урахуванням обставин надзвичайного або воєнного стану та готує відповідний проект розпорядження голови сільської, селищної, міської ради.

Служба передає патронатному вихователю такі документи на кожну влаштовану дитину:

- наказ служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- акт про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;
- довідку про стан здоров'я дитини за результатами її первинного огляду на момент влаштування до сім'ї патронатного вихователя або виписку із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина.

У разі неможливості здійснити первинний огляд дитини за потреби термінового влаштування служба забезпечує проведення такого огляду протягом п'яти календарних днів.

У разі відсутності інших документів, передбачених пунктом 18 цього Порядку, та неможливості їх надання служба здійснює заходи для відновлення документів, зокрема шляхом застосування електронних засобів зв'язку.

Служба зобов'язана поінформувати патронатного вихователя про особливості здійснення догляду, виховання, забезпечення безпеки дитини в умовах надзвичайного або воєнного стану.

У разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини під час дії надзвичайного або воєнного стану:

- сім'я патронатного вихователя може переміститися разом з дитиною, яка перебуває під патронатом, на безпечну територію. При цьому патронатний вихователь зобов'язаний негайно повідомити, зокрема, засобами електронного зв'язку батькам/законним представникам дитини, службі виконавчого органу, який передав дитину під патронат, або службі у справах дітей обласної військової адміністрації про обставини, намір та маршрут переміщення на безпечну територію;
- рішення про необхідність переміщення дитини на безпечну територію може прийняти сільський, селищний, міський голова та запропонувати сім'ї патронатного вихователя переміститися разом з дитиною, яка перебуває під патронатом.

Якщо сім'я патронатного вихователя не може або не хоче переміщуватися, за поданням служби сільський, селищний, міський голова приймає рішення про припинення договору про патронат та подальше влаштування дитини і переміщення її на безпечну територію.

У разі прийняття рішення про переміщення сім'ї патронатного вихователя разом із дитиною, яка перебуває під патронатом, сільський, селищний, міський голова повинен визначити/погодити місце тимчасового переміщення, сприяти сім'ї у переміщенні та зобов'язаний надати допомогу у випадку евакуації.

У разі неможливості прийняття рішення про повернення дитини до батьків/законних представників чи місця постійного влаштування з урахуванням її найкращих інтересів у строки, зазначені у пункті 27 цього Порядку, за поданням служби та за згодою патронатного вихователя сільський, селищний, міський голова може видати розпорядження про продовження строку дії договору про патронат над дитиною з урахуванням фактичних обставин, у тому числі і на період надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення.

Якщо орган опіки та піклування не має можливості з об'єктивних причин виконувати свої функції, сільський, селищний, міський голова за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя з дитиною за поданням служби

видає розпорядження про тимчасову організацію роботи сім'ї патронатного вихователя до видання іншого відповідного розпорядження з урахуванням обставин, у тому числі і до припинення надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення. Про прийняте рішення протягом трьох робочих днів повідомляється Нацсоцслужбі.

У разі вимушеного переміщення сім'ї патронатного вихователя разом з дитиною, влаштованою під патронат:

1) патронатний вихователь після прибуття на місце тимчасового проживання повідомляє службі виконавчого органу за місцем переміщення та службі, яка передала дитину під патронат, нову адресу свого проживання та контактні дані;

2) служба, яка передала дитину під патронат, з використанням засобів електронного зв'язку надсилає копію договору про патронат над дитиною службі за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя;

3) у разі можливості вносить інформацію про тимчасове місце перебування дитини до єдиної інформаційно-аналітичної системи "Діти" або інформує про це Нацсоцслужбу;

4) служба за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя:

- сприяє створенню відповідних умов для функціонування сім'ї патронатного вихователя та задоволенню потреб влаштованої дитини;

- протягом п'яти робочих днів бере на облік дитину, яка перебуває у сім'ї патронатного вихователя, повідомляє органу соціального захисту населення про розміщення на його території сім'ї патронатного вихователя та надсилає засобами електронного зв'язку відповідне повідомлення службі, яка передала дитину під патронат;

- у разі потреби та за згодою патронатного вихователя може здійснювати влаштування дітей під патронат і в тому випадку, коли в сім'ї патронатного вихователя вже перебувають раніше влаштовані діти. [50]

Дія договору про патронат припиняється на підставі розпорядження сільського, селищного, міського голови за поданням служби у разі:

- відсутності можливості надавати послугу патронату над дитиною в умовах надзвичайного або воєнного стану;
- виникнення у сім'ї патронатного вихователя обставин чи наявності фактів, не сприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, або обставин, зазначених у пунктах 5, 30 та абзаці четвертому пункту 35 цього Порядку.

Рішення про припинення дії договору про патронат та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя приймає сільський, селищний, міський голова на підставі поданих службою документів, що обґрунтовують доцільність прийняття такого рішення.

Підставами для прийняття такого рішення є висновок служби про досягнення цілей, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, та наявність одного із документів, передбачених пунктом 31 цього Порядку. [28]

Якщо сім'я патронатного вихователя разом з дитиною, яка перебувала під патронатом, була переміщена/перемістилася за кордон, строк дії рішення органу опіки та піклування/розпорядження голови сільської, селищної, міської ради про влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя та договору про патронат над дитиною за згодою патронатного вихователя продовжується з урахуванням фактичних обставин на період до видання іншого відповідного розпорядження сільського, селищного, міського голови чи до припинення надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення.

Під час повернення в Україну патронатний вихователь зобов'язаний протягом п'яти календарних днів повідомити службі за місцем свого проживання про дітей, які перебувають у сім'ї патронатного вихователя.

Якщо патронатний вихователь не погоджується на продовження строку дії договору чи у разі виникнення обставин, що унеможливають його виконання, патронатний вихователь зобов'язаний невідкладно повідомити про це консульській установі в країні перебування. Консульська установа негайно

інформує про це Нацсоцслужбу, яка приймає рішення про надання підтримки патронатній сім'ї для подолання несприятливих обставин та продовження виконання договору про патронат чи про подальше тимчасове влаштування дитини за кордоном або вжиття заходів для повернення дитини в Україну та повідомляє службі у справах дітей, з якою укладено договір про патронат. [51]

Після повернення дитини в Україну служба вносить інформацію про переміщення дитини до єдиної інформаційно-аналітичної системи “Діти” та вживає заходів для влаштування дитини. Якщо служба з об’єктивних причин не може виконувати свої функції, заходів для влаштування дитини після її повернення в Україну вживає Нацсоцслужба.

На період запровадження в Україні надзвичайного або воєнного стану дія пункту 32 цього Порядку тимчасово зупиняється.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ПАТРОНАТНИХ СІМЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

2.1. Польська національна модель патронатних сімей

В цій країні немає чіткого розділення патронатних та опікунських сімей (якщо опікуни — не найближчі родичі). Наприклад, в одній і тій самій сім'ї одні діти можуть бути під опікою, а інші - під патронатом. До речі, такі прецеденти є і в Україні, але це вже винахідливість служб з оформлення дітей, а не загальноприйнятий формат. [41]

Також, на відміну від України — немає заборони приймати дітей з різних сімей.

► Один з батьків-вихователів має бути працевлаштованим (щоб виключити зловживання “дитячими” грошима), тобто утримувати дорослих членів сім'ї та біологічних дітей. Якщо сім'я “простоє”, бо дітей для влаштування немає, вона все одно отримує 80% зарплатні.

► В обов'язки батьків-вихователів входить спілкування із біологічною родиною (якщо можливе повернення до рідних) або потенційними всиновлювачами. Також після повернення дитини біологічним батькам останні не можуть забороняти дітям спілкуватися з патронатними вихователями, що прописується у рішенні суду.

► Дитину, яку терміново вилучили, одразу влаштовують в патронатну сім'ю (оминаючи лікарню, на відміну від української практики). За необхідності батьки власним коштом лікують дитину, а гроші повертає держава/громада.

Буває, що коли дитина потрапляє у сім'ю, в домі немає чогось необхідного - дитячої ванночки чи візочка. Тоді сім'я звертається до свого координатора і, як правило, вже за тиждень отримує потрібне.

► Фактично, координатор/ка — права рука родини і її/його основна функція — допомагати, а не контролювати. В складній ситуації батьки-вихователі можуть звернутися до координаторки/-ра в будь-який час, яка/який за потреби під'єднає інших спеціалістів. Також ця людина допомагає розв'язувати матеріальні питання. Всі координаторки/ри працюють на власних авто, що дає їм мобільність і можливість швидко реагувати на ситуації. На паливо компенсують 600 злотих (приблизно 5,5 тис. грн) на місяць.

► Як і в Україні, патронатних сімей не вистачає (на відміну від охочих всиновити, яких більше, ніж дітей). Не всі готові прийняти дитину, вкласти в неї свою турботу: зусилля, час, прив'язатися, а потім відпустити. Але, як кажуть самі батьки-вихователі “не діти для нас, а ми — для дітей”.

Скільки неповнолітніх біженців з України опинилися в Польщі без законних опікунів, невідомо. Точно відомо, що такий стан загрожує безпеці цій молоді. Тому центри соціальної допомоги по всій Польщі намагаються знайти для них прийомні родини. Підказуємо, хто може отримати таку допомогу та як до неї підготуватися

Російська агресія проти України спричинила втечу сотень тисяч людей до Польщі. Серед них були діти та молодь, позбавлені законних опікунів. Часто їхні батьки – це солдати української армії, вони загинули на війні або раптово зникли з невідомих причин. У результаті їхні підопічні стали потенційними жертвами злочинних угруповань, які займаються торгівлею людьми або сексуальною експлуатацією. Вони також ризикують залишитися бездомними. Багато з них мали б шанс бути усиновленими в Польщі. На жаль, їхня правова ситуація не врегульована.

Неповнолітні біженці (як і польські діти та молодь, позбавлені батьківського піклування) мають шанс повернутися до нормального життя завдяки системі патронатної опіки. Її можуть становити особи, установи та заходи, спрямовані на забезпечення тимчасового догляду та виховання дітей, коли батьки з різних причин не можуть піклуватися про них. Ось хто може надавати патронатну опіку:

Споріднені сім'ї – утворюються подружжям або особами, які не перебувають у шлюбі, і які є родичами дитини.

Непрофесійні сім'ї – створені подружжям або особами, які не перебувають у шлюбі, які не є родичами дитини.

Професійні сім'ї – ті, які отримують винагороду за виконану роботу. Вони доглядають за нерідними дітьми, найчастіше у власних квартирах чи будинках. Такі особи (у разі шлюбу – і дружина, і чоловік) повинні пройти ряд обстежень і навчань та отримати свідоцтво про присвоєння кваліфікації. Вони можуть мати форму спеціалізованої родини або виконувати функції опікунської допомоги.

Сімейні дитячі будинки – створюються подружжям або особами, які не перебувають у шлюбі. Вони можуть здійснювати піклування над не більше ніж 8 дітьми та особами, які досягли повноліття, і перебувають під патронатною опікою.

Міський центр соціального забезпечення у Вроцлаві постійно шукає кандидатів, які хотіли б створити патронатну родину (на даний момент у місті близько 600 патронатних сімей, де виховується майже 800 дітей). Але це завдання під силу не кожному – воно вимагає відповідних знань і змушує приділяти підопічним більшу частину свого часу. Треба враховувати, що доведеться опікуватися дітьми після дуже важких, травматичних переживань. Тож це вимагатиме великої відданості та терпіння. Батьки-вихователі несуть відповідальність за задоволення потреб дитини, зміцнення зв'язків з її рідною сім'єю та піклування про неї (якщо інше не вирішено судом).

Тому функції патронатної родини та ведення сімейного дитячого будинку можуть покладатися на осіб, які, серед іншого:

- дають гарантію належного патронатного виховання;
- не є і не були позбавлені батьківських прав (це також стосується їх обмеження або призупинення);
- виконують аліментні зобов'язання (за наявності);
- не обмежені в дієздатності;

- здатні до належного догляду за дитиною, що підтверджено медичною довідкою про стан здоров'я та висновком психолога;
- проживають на території Польщі;
- забезпечують дитині належні житлово-побутові умови, які дають змогу задовольняти її індивідуальні потреби, зокрема: емоційний, фізичний і соціальний розвиток, належне виховання та розвиток інтересів, відпочинок і організації вільного часу;
- не були засуджені вироком, що набрав законної сили, за вчинення умисного злочину.

Набувають чинності зміни до Закону про підтримку сім'ї та патронатних родин. Серед найважливіших змін — підвищення оплати праці прийомних сімей, заборона на створення нових дитячих будинків і дерегіоналізація. Заступник міністра сім'ї та соціальної політики Барбара Соха підкреслила, що поправка стосується багатьох сфер.

Створено центральний реєстр патронатних сімей з повним набором даних, серед яких реєстри дітей, прийомних сімей, кандидатів і так далі, щоб суди мали реальні інструменти. Вони зможуть звірити, де є вільні місця, щоб вони могли знайти кращі місця для дітей. Така інформація була менш доступною, тому часто дітей відправляли до дитячих будинків.

Нові правила також передбачають зміни для людей, які стають незалежними, тобто тих, кому виповнюється 18 років. Зокрема, усунули дохідний критерій. Заступниця міністра наголошує, що це має полегшити їм непростий старт у доросле життя. Ще однією зміною щодо цих людей є можливість одноразового повернення у прийомні сім'ї.

Громадяни Польщі, які хочуть прийняти опіку над дитиною-біженцем, повинні пройти «стандартні» процедури для створення патронатної сім'ї. Вам слід звернутись до Повітового центру допомоги сім'ї, відповідного до Вашого місця перебування, який «зареєструє» дитину в системі патронатного виховання в Польщі, і водночас направлятиме опікуна у подальших кроках, тобто спрямує опікуна на спеціальні курси, та проведе, так звану, процедуру перевірки

(перевірка житлових умов, перевірка схильності до догляду за дітьми, тощо). Однак, якщо Ви хочете тимчасово прийняти на себе опіку, суд може зробити Вас патронатним вихователем для дитини на термін до 6 місяців, без проходження спеціальних курсів. [40]

Якщо Ви бажаєте отримати також законну опіку над дитиною, Ви повинні звернутися до сімейного суду за місцем Вашого проживання. Спеціальний закон дозволяє суду встановити так званого тимчасового опікуна для дітей (які відповідають умовам спеціального закону, тобто ті, які від 24 лютого 2022 року увійшли до Польщі є громадянами України). Такий опікун матиме права, подібні до законного опікуна, але перебуватиме під контролем Організації Соціального Забезпечення, або іншого органу місцевого самоврядування, а для деяких рішень з більш важливих питань дитини доведеться отримати згоду суду.

Цього року у Познані було відрито центр патронатних сімей. Всі діти потребують турботи добрих і люблячих батьків. На жаль, деякі діти страждають у власних домівках. Саме тому місто розпочинає найбільшу за останні роки соціальну кампанію на тему патронатного виховання, яка включає зустрічі з експертами, відеоролики, які будуть демонструватися протягом вересня, а також виступи дітей з Польщі та України в кінотеатрах, автобусах, трамваях та школах міста.

Соціальна кампанія про патронатні вихователі складається зі спеціально підготовленого веб-сайту польською та українською мовами, відеороликів та зустрічей з експертами. Проект співфінансується ЮНІСЕФ.

У відеоролику, що пропагує прийомні сім'ї, знялися діти з Польщі та України. Серед них Ярек і Тамара, які чекають на прийомну сім'ю, а також Майя, Зужа і Войтек, які мають люблячих батьків, але хочуть взяти участь у цій кампанії і допомогти своїм одноліткам.

Короткометражка буде показана в кінотеатрах Muza та Pałacowy в Познані перед початком кіносеансу, а також в автобусах, трамваях. Фільм також буде показаний на екранах у всіх познанських школах і в соціальних мережах.

Багато людей не розрізняють прийомну сім'ю та усиновлення. Магдалена Петрусік-Адамська, директор Департаменту охорони здоров'я та соціальних справ муніципалітету Познані, каже: "Ми хочемо донести до людей різницю між патронатним вихованням та усиновленням, ознайомити з правилами роботи патронатного вихователя і, перш за все, заохотити дітей, які чекають на те, щоб хтось їх полюбив, стати патронатними батьками. Деякі з цих маленьких дітей, яким ще не виповнилося й року, вже зазнали жорстокого поводження з боку своїх батьків. Їм особливо потрібно показати, що таке любов, доброта, повага і увага, щоб вони не повторили їхню нещасну долю в майбутньому. [35]

Кожні вихідні у вересні та першій половині жовтня жителі Познані зустрічаються з групою професіоналів, що складається з людей, які виконують щоденні завдання у сфері опіки над дітьми. Вони відповідають на всі питання, що стосуються роботи, завдань та обов'язків патронатних вихователів. Вони також розкажуть про радощі та переживання сімей, які взяли на виховання дітей, та про підтримку, яку пропонує місто.

Зустрітися з ними можна буде на міському святі врожаю у парку Вільсона 2 вересня, на Жіночій асамблеї на території ССП 3 вересня та на Таргах Добра у Старому зоопарку 4 вересня. Детальний перелік місць і дат, а також різноманітну інформацію для тих, хто зацікавлений у допомозі дітям, можна знайти на poznai.pl/zastepczyrodzic.

Як стати прийомним батьком? Кожен, хто бажає стати прийомним батьком, повинен спочатку пройти відповідну підготовку. Це навчання організовує Центр підтримки сім'ї "Свобода".

- "Прийомними батьками можуть стати як подружні пари, так і люди, які не перебувають у стосунках", - розповідає Анна Краковська, директор Муніципального центру підтримки сім'ї. - Кандидати повинні мати відповідну освіту, а у випадку неспеціалізованих патронатних вихователів принаймні одна особа, яка формує сім'ю, повинна мати стабільне джерело доходу, щоб утримувати себе. Необхідно виконати ряд інших умов, але, перш за все, вони повинні любити дитину.

Патронатний вихователь - це особа, яка тимчасово піклується про дитину в кризовій ситуації, коли біологічні батьки постійно або тимчасово позбавлені судом батьківських прав. Це може бути подружня пара або окрема людина, в тому числі пенсіонер.

Існує три типи патронатних вихователів: родичі (бабусі, дідусі або старші брати і сестри дитини), непрофесіонали (далекі родичі або сторонні особи, які отримують відповідну допомогу для догляду за дитиною та задоволення її потреб) і професіонали. Останні є чужими для дитини людьми, які отримують винагороду за догляд за дитиною і тому можуть відмовитися від своєї оплачуваної роботи, щоб піклуватися про дітей, які цього потребують, у будь-який спосіб, який їм під силу.

"Щоб стати прийомним батьком, перш за все, потрібно мати достатній рівень емпатії та обізнаності, щоб прийняти таке рішення", - каже Ерзібета Чолковська, директор Центру підтримки сім'ї "Свобода" в Познані. - Потім сліднують процедури, навчання та кваліфікація. Це процес, який займає два-три місяці. Спочатку потрібно звернутися до нас. Відвідайте наш веб-сайт, щоб дізнатися, які документи вам потрібні. Всі процедури проводяться в нашому приміщенні. [43]

В даний час в Познані існує 381 прийомна сім'я, в якій виховується 530 дітей.

Діти, які чекають на прийомну сім'ю. В середньому 220 дітей щороку потрапляють до 12 познанських центрів опіки та виховання, які зазвичай називають дитячими будинками. Деякі діти потрапляють туди завдяки втручання поліції, коли їхній рідний дім стає небезпечним, тоді як інші проводять місяці під наглядом соціальних працівників, чекаючи, поки їхні батьки навчаться піклуватися про них.

В середньому близько 120 дітей щороку вилучають з їхнього стражденного середовища в Познані. В середньому близько 120 дітей щороку вилучають з середовища, в якому вони страждають, у Познані. Решта

перебувають під дахом, чекаючи, коли хтось візьме їх до себе і покаже їм своє серце - прийомні батьки.

- Не слід плутати прийомну сім'ю з усиновленням. Діти не потрапляють у прийомну сім'ю назавжди, вони перебувають у контакті зі своїми справжніми батьками", - підкреслює Анна Краковська, директорка Міністерства молоді та спорту.

2.2. Перспективи поширення інструментів та механізмів патронатних виховання в Україні

Одним із пріоритетних завдань держави є соціальний захист дітей, створення сприятливих умов для їхнього фізичного, інтелектуального та духовного розвитку, майбутньої повноцінної життєдіяльності.

Патронатним вихователям, може бути особа, яка за участі інших членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї. Помічник патронатного вихователя – його чоловік/дружина чи інший дорослий член його сім'ї.

Сім'я патронатного вихователя – сім'я, в якій обов'язки патронатного вихователя виконує на професійній основі повнолітня особа, яка пройшла спеціальну підготовку, за згодою всіх членів сім'ї. Патронатними вихователями можуть бути громадяни України, які перебувають у зареєстрованому шлюбі, мають досвід виховання дітей у сім'ї (окрім осіб, зазначених у статті 212 Сімейного кодексу України).

Для того ,щоб стати патронатним вихователем потрібні наступні документи.

Кандидати у патронатні вихователі подають до соціального закладу за місцем їх проживання, зокрема до Дрогобицького міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, такі документи: заяву кандидата у патронатні вихователі; заяву кандидата у помічники патронатного вихователя про

готовність участі у наданні послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї; копії паспортів кандидатів у патронатні вихователі та помічники патронатних вихователів; довідку про склад сім'ї (форма №3); копію свідоцтва про шлюб; копію диплома про вищу освіту кандидата у патронатні вихователі (за наявності); довідки про стан здоров'я патронатного вихователя та членів сім'ї, які проживають разом із ним (відсутність хронічних захворювань, результати обстеження повнолітніх членів сім'ї наркологом, венерологом, психіатром); довідки про доходи повнолітніх членів сім'ї; довідки про наявність чи відсутність судимості кандидата в патронатні вихователі та членів сім'ї, які проживають разом із ним; документ, що підтверджує право власності на житло або користування житловим приміщенням; письмову згоду всіх повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом із кандидатами у патронатні вихователі, на тимчасове влаштування дітей; згода дітей надається за умови досягнення ними віку, коли вони спроможні самостійно висловлювати свою думку.

Одночасно під патронат (в одну патронатну сім'ю) влаштовуються виключно діти (не залежно від їхньої кількості), які є братами-сестрами або до влаштування під патронат проживали в одній родині. Це принципово, тільки так можна здійснювати індивідуальний догляд, який відповідає потребам дитини. Термін перебування дитини під патронатом має бути максимально використаний для подолання наслідків.

Відповідно до статей 252-253 Сімейного кодексу України, строк перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя встановлюється органом опіки та піклування і не може перевищувати трьох місяців.

За наявності обставин, що обґрунтовують необхідність та зручність перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя понад цей строк, орган опіки та піклування може продовжити цей строк.

Загальна тривалість перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати шести місяців.

У період перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя за дитиною зберігаються права на аліменти, пенсію у зв'язку з втратою годувальника та інші

соціальні виплати, які вона мала до влаштування в сім'ю патронатного вихователя.

Фінансування сімей патронатних вихователів, що передбачає оплату послуг зі здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету у порядку та за умов, затверджених Кабінетом Міністрів України (на період до 31.12.2018 року), надалі – за рахунок коштів, що передбачаються у відповідних місцевих бюджетах.

Кожна дитина, влаштована до прийомної сім'ї, отримує щомісяця соціальну допомогу в розмірі прожиткового мінімуму для двох дітей відповідного віку. Якщо дитина отримує стипендію, розмір соціальної допомоги визначається в установленому порядку як різниця між прожитковим мінімумом для двох дітей відповідного віку та розміром стипендії за попередній місяць на момент влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя.

По завершенні дії договору про патронат чи при припиненні діяльності сім'ї патронатного вихователя здійснюється перерахунок коштів у відповідності до віку та кількості дітей.

Оплата послуг зі здійснення патронату над дитиною здійснюється шляхом щомісячних виплат грошового забезпечення патронатним вихователям. Розмір оплати за послугу патронату над дітьми прирівняний до 5 прожиткових мінімумів для працездатної особи. У разі перебування у сім'ї патронатного вихователя дітей віком до 1 року, дітей-інвалідів та одночасно двох і більше дітей розмір грошового забезпечення збільшується на 10 відсотків за кожну дитину та категорію, проте сумарно не більше ніж на 50 відсотків. Нарахування та сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування патронатних вихователів із сум їх грошового забезпечення здійснюються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Патронат над дитиною в умовах воєнного стану в Україні, уряд ухвалив розроблене Координаційним штабом з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану рішення, яке забезпечує під час воєнного стану безпеку дітей,

влаштованих під патронат, та дітей, які в період воєнних дій залишились без батьківського піклування і потребують захисту та забезпечення права на догляд, виховання в безпечному та сприятливому сімейному середовищі.

Зокрема, Уряд доповнив Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя правилами надання послуги патронату над дитиною під час воєнного або надзвичайного стану та у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини.

Ці правила врегульовують:

- механізм переміщення дитини разом із сім'єю патронатного вихователя на безпечну територію у разі виникнення загрози її життю чи здоров'ю;
- можливість влаштування до сім'ї патронатного вихователя за згодою його дітей, які не є рідними братами та сестрами або такими, що виховувались в одній сім'ї;
- можливість продовження або припинення дії договору про патронат над дитиною з урахуванням фактичних обставин;
- механізм прийняття рішення про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату за розпорядженням сільського, селищного, міського голови на підставі подання служби у справах дітей;
- розмежування функцій служб у справах дітей за місцем створення сім'ї патронатного вихователя та за місцем її переміщення на безпечній території.

Патронат над дитиною – професійна комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах.

Метою патронату є забезпечення всім дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, права на виховання в сприятливому та безпечному сімейному середовищі. Для цього необхідно, щоб батьки (опікуни) відновили здатність піклуватися про своїх дітей, а якщо це неможливо, вжили заходів для

їх захисту та прийняли рішення про влаштування в постійну форму сімейного виховання, яка найкраще відповідає потребам дитини.

Враховуючи нинішню ситуацію в Україні, послуга патронату над дитиною набуває ще більшої актуальності.

Патронатний вихователь – це особа, яка за участі інших членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї. Помічник патронатного вихователя – його чоловік/дружина чи інший дорослий член його сім'ї.

Патронатними батьками можуть стати громадяни України віком 35-60 років (жінки) та 35-65 років (чоловіки), які перебувають у шлюбі, спільно проживають, мають досвід виховання дітей, разом з добровільним помічником.

Які основні завдання патронатного вихователя?

- Турбота, виховання та підтримка життя і здоров'я дитини під час її перебування у прийомній сім'ї;
- Соціально-педагогічний супровід; сприяння медичній, психологічній та соціальній реабілітації дитини;
- створення умов для підтримання контактів між дитиною та її біологічними батьками і родичами, крім випадків, коли існує ризик заподіяння шкоди життю та здоров'ю дитини;
- здійснення заходів щодо повернення дитини в рідну сім'ю або влаштування в іншу форму сімейного виховання.

Які категорії дітей можуть бути влаштовані до патронатних вихователів?

У сім'ї патронатних вихователів можуть бути влаштовані діти, які опинилися в складних життєвих обставинах.

- Новонароджені, залишені в пологових будинках, інших закладах охорони здоров'я або від яких відмовилися батьки чи інші родичі;
- діти, від яких відмовилися або яких підібрали
- Безпритульні діти.
- Діти з сімей, життю та здоров'ю яких загрожує небезпека;
- діти, які зазнали насильства або жорстокого поводження;

- діти, батьки або опікуни яких загинули або зникли безвісти
- діти, переміщені з районів проведення бойових дій на тимчасово окупованій території або території проведення операції Об'єднаних сил;
- діти, які з різних причин не можуть тривалий час залишатися у власних домівках або батьки чи опікуни яких не в змозі за ними доглядати;
- неповнолітні вагітні дівчата.

Яку підтримку будуть отримувати патронатні вихователі?

Патронатні вихователі отримують заробітню плату 5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб на місяць за надання послуг та 2 прожиткових мінімумів на утримання дітей відповідно до їхнього віку та кількості. Розмір оплати збільшується на 10% за кожен дитину віком до 1 року, дитину з інвалідністю.

З метою недопущення влаштування дитини з сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, до закладів інституційного догляду продовжується розвиток послуги тимчасового догляду дітей – патронат над дитиною. Ця послуга є тимчасовим доглядом, вихованням та реабілітацією дитини у сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. У патронатну сім'ю дитина може бути влаштована лише на шість місяців як за ініціативою органу опіки та піклування (у разі відібрання дитини у батьків, залишення її без батьківського піклування), так і за ініціативою батьків у разі обґрунтування такої потреби. Підґрунтям до вищезазначеного нововведення стала діяльність міжнародної благодійної організації «Партнерство «Кожній дитині». Упродовж 2009–2016 рр. зазначена організація за підтримки Всесвітнього дитячого фонду «Childhood» (Швеція) спільно з громадами Києва, Броварів, Білої Церкви та Умані відпрацювали та запровадили послугу сімейного патронату над дитиною. Перших сім сімей патронатних вихователів реабілітували більше 90 дітей. [36]

Наразі Урядом України врегульовано порядок створення та функціонування прийомних сімей, влаштування та перебування дітей у

прийомних сім'ях, порядок оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, а Міністерство соціальної політики України затвердило програму підготовки фахівців у сфері патронату над дитиною, спрямовану на формування знань, умінь і навичок, необхідних для надання професійних послуг із здійснення патронату над дитиною⁴⁰.

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 01.07.2020 в Україні функціонувало 139 сімей патронатних вихователів, які виховували 710 дітей із сімей, які опинились у складних життєвих обставинах; 222 дитини завдяки патронатним вихователям реінтегровано в біологічні сім'ї, ще 242 влаштовано до сімейних форм виховання, тоді як станом на кінець 2019 р. 121 сім'я патронатних вихователів, до яких влаштовано 510 дітей⁴¹. Найбільше патронатних сімей у Кіровоградській, Харківській, Черкаській, Київській, Чернігівській та Полтавській областях, а в Закарпатській, Чернівецькій та Хмельницькій областях не створено жодної патронатної сім'ї. На розвиток послуг патронату над дітьми введено державну субвенцію, що створює мотивацію органів місцевого самоврядування не влаштовувати дитину з сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, до інтернатної установи. Важливим завданням у цьому напрямі є утворення і забезпечення функціонування патронатних сімей в кожній територіальній громаді, діти якої перебувають в закладах інституційного догляду через складні життєві обставини. Діти, які перебувають у складних життєвих обставинах. На сьогодні в умовах децентралізації влади (в т.ч. децентралізації соціальних послуг) необхідним є забезпечення на рівні територіальної громади умов своєчасного виявлення та раннього втручання, надання ефективної допомоги дітям та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснення заходів щодо попередження та запобігання влаштування дітей до закладів інституційного догляду та виховання. В умовах погіршення соціально-економічного становища. Ми впевнені в правильності та ефективності моделі патронату.

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає штраф від 850 до 1700 гривень за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей. Відповідно до Кримінального кодексу України, злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками обов'язків по догляду за дитиною, що спричинило тяжкі наслідки, карається обмеженням волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі. Альтернативною формою тимчасового захисту дітей, які залишилися без батьківського піклування або перебувають у складних життєвих обставинах, є система патронату над дитиною, яка регулюється "Порядком створення і діяльності прийомних сімей, влаштування та проживання в прийомній сім'ї". Сімейний кодекс України покладає фінансування послуг з догляду за дітьми на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування з метою посилення турботи та відповідальності громад за благополуччя дітей та сімей з дітьми, які проживають на їхній території. Однак, з метою підтримки розвитку нововведених сімейних форм виховання, витрати на оплату послуг з догляду за дитиною та виплату соціальної допомоги на дітей у прийомних сім'ях здійснюються за рахунок коштів державного бюджету.

Подальше впровадження патронату над дитиною як форми альтернативного влаштування потребує нормативно-правового урегулювання ряду питань.

Сімейним кодексом визначено, що лише один із членів сім'ї може виконувати обов'язки патронатного вихователя та надавати послуги з патронату на професійній основі, пройшовши відповідний курс підготовки. У той же час Порядком створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя¹³⁰ не окреслено вимог щодо освіти кандидатів у патронатні вихователі. Програма підготовки патронатних вихователів, затверджена Міністерством соціальної політики України, становить 120 годин, що не забезпечує отримання батьками у повному обсязі знань, необхідних для забезпечення соціально-педагогічної підтримки та

медичної, психологічної і соціальної реабілітації дитини-вихованця. Трудові відносини з патронатними вихователями не оформлюються, що унеможлиблює застосування норм законодавства щодо встановленої тривалості робочого часу, права на відпустку, страхового стажу тощо, та не відповідає вимозі надавати послуги патронату на професійній основі.

2.3. Практика створення та функціонування патронатних сімей у Чернівецькій області

Майже 400 дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування евакуйовано до Чернівецької області. За даними Служби у справах дітей Чернівецької військової адміністрації лише 12 відсотків цих дітей підлягають усиновленню. Також за минулий рік на 30% збільшилась кількість бажаючих на Буковині взяти дитину в сім'ю. Які на сьогодні форми опіки доступні, що для цього необхідно та скільки дітей в області потребують опіки.

На початку повномасштабного вторгнення в українському інформаційному просторі все частіше з'являлися повідомлення про евакуацію дітей, які втратили батьків з закликами до їх негайного усиновлення. Такі повідомлення часто були фейковими, а процедура взяття дитини до сім'ї дещо складніша. Якщо діти справді опинялися без опікунів, соціальні працівники в першу чергу намагалися знайти їхніх біологічних родичів. На початку березня в Україні запустили програму тимчасового прихистку, для того, щоб прийняти дитину на нетривалий період, яка через війну цього потребувала.

В чат бот подали заявку 120 людей, 107 частково взяли участь у навчанні, але остаточно все навчання впродовж трьох днів пройшли 68 сімей. Такі результати могли свідчити про швидкоплинний порив деяких бажаючих батьків прийняти дитину.

У Чернівецькій області за 2022 рік майже на 30 % зросла кількість бажаючих взяти участь в навчанні та влаштувати дитину в сім'ю.

В 2022 році кандидати з Буковини усиновили двох дітей з інших регіонів. Ще вісім взято під опіку, піклування та четверо прилаштовано до прийомних сімей та будинків сімейного типу. З початку повномасштабного вторгнення на облік служби у справах дітей перебувають 16 дітей-сиріт із інших регіонів, п'ятеро з яких утратили батьків або їх доля невідома. Також на Буковину евакуйовані дитячі заклади з Миколаївської, Донецької, Харківської, Київської та Одеської областей. Загальна кількість дітей 353, проте лише 12% з них підлягають усиновленню, опіці чи іншій формі влаштування.

Найвищою формою влаштування дитини є усиновлення. Такі діти потрапляють до сім'ї на правах рідних. Опіка та піклування в першу чергу передбачена на родинні стосунки, тобто за потреби перевага в опіці над дитиною надається родичам, але можлива і для інших кандидатів. Також така форма влаштування є простішою за усиновлення.

“Основне завдання опіки – навчити дитину, як жити далі. Але якщо батьки вважають за потрібне усиновити дітей, то вони мають можливість це зробити, їм надається першочергова пільга. Тому що ці діти, які перебувають в опікунських і прийомних сім'ях, є і залишаються в базі дітей, що підлягають усиновленню. Це можуть бути і сироти, і позбавлені батьківського піклування, такі діти знаходять у базі служби у справах дітей”.

Прийомна сім'я чи будинок сімейного типу – форма виховання, в якій батьки доглядають дітей до повноліття. В прийомних сім'ях можуть бути влаштовані до п'яти дітей, в будинках сімейного типу – від п'яти до десяти. Це є обов'язковою умовою. Такі батьки отримують на кожну дитину допомогу у вигляді виплат від держави, а будинки сімейного типу знаходяться під соціальним супроводом фахівців. Також однією з форм опіки є патронаж для дітей, яких улаштовують на тимчасове проживання та виховання у професійні патронатні сім'ї. Така форма сімейного догляду є альтернативою перебуванню дитини в інтернатному закладі. Після кількох місяців дитину або повертають в

біологічну сім'ю, якщо усунуті наслідки небалої опіки, або влаштують на постійне перебування до інших форм сімейного виховання.

Це альтернативна форма. Це вже як робота. Також патронатними вихователями можуть бути і не сім'я, а наприклад мама і дочка – як вихователь і помічник вихователя. Туди діти потрапляють із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Далі ці сім'ї або покращують цей стан і діти повертаються до них або, якщо батьки не виправляються, то шукають їм прийомні сім'ї, дитячі будинки або опікунські сім'ї

Для того, щоб прийняти дитину в сім'ю незалежно від форми виховання, для всіх бажаючих необхідно зібрати перелік документів та пройти навчання. Його проводять у центрі соціальних служб. Навчання на прийомну родину чи опікуна триває 6 днів, повний робочий день. На ньому, за словами Людмили Щербатої, детально вивчають теорію та відпрацьовують у групах практичні завдання.

Станом на початок 2023 року на обліку в Чернівецькій області перебуває майже 1000 дітей сиріт чи дітей позбавлених батьківського піклування. На Буковині функціонує 17 будинків сімейного типу, 49 прийомних сімей, та 6 патронатних вихователів.

На Буковині бракує патронатних сімей — родин для дітей, які потрапили в складні життєві обставини. В області працюють сім патронатних сімей, тоді, як згідно з законом, їх мало б бути понад пів сотні — не менше однієї сім'ї у кожній громаді. Суспільне розповідає про досвід роботи патронатних вихователів та для чого в області створюють такі родини. [37]

Подружжя Марчуків з Кулішівки Сокирянської громади тимчасово опікуються двома дітьми. Володимир та Світлана працюють патронатними вихователями з 2019 року. За цей час тимчасово прихистили чотирьох дітей.

Сім'я хотіла всиновити чи удочерити дитину, але коли дізналися про патронатні сім'ї, вирішили спробувати таку форму виховання. Подружжя має четверо власних дітей, тому на початку хвилювалися, що вони будуть ревнувати. Але діти швидко здружилися.

"Коли ми взяли дітей, четверо старших дуже їх захищали, а 14-річний Девід допомагав нам, організовував справи і сам доглядав за ними. Він був маминим помічником. Тепер, коли ми взяли до себе старших дітей, вони одразу ж вирішили спати з хлопчиками та дівчатками. "У нас багато місця в будинку, - каже Володимир.

За словами Володимира, у сім'ї разом намагаються створювати приємні спогади для дітей – їдуть на природу та святкують дні народження. Наразі очікують погожої погоди, аби зробити пікнік для усієї сім'ї.

Пройшли навчання на патронатних вихователів

Кандидати у патронатні вихователі проходять тренінги у центрах соцслужб для сім'ї, дітей та молоді. Воно триває до чотирьох тижнів. Під час навчання подружжя Марчуків, як і усіх, попереджували про розірвання контракту, якщо сім'я не буде справлятися з обов'язками.

"Ми розуміли, що якщо вирішимо, що меценатство не для нас, то можемо відмовитися від нього. Тому ми не дуже переживали. Крім того, у нас є власні діти. Так само, як ми любимо своїх дітей, ми повинні любити дітей, яких тимчасово виховуємо. Тоді, коли вони виростуть, у них буде краще життя", - каже чоловік. [38]

Кандидатам також розповідають, що вони братимуть дітей з різних сімей, з різним вихованням, різними звичаями і різними характерами.

"У нас було дві маленькі дівчинки. Зараз у нас є брат і сестра 11 і 14 років. Іноді у них бувають істерики, і ми намагаємося з ними поговорити і допомогти. Вони вже звикли до нас.

На навчаннях патронатних вихователів попереджають, щоб вони не прив'язувалися до дитини, бо потім буде важко розлучатися. Володимир каже, коли взяли першу дитину, то відразу були налаштовані, що потім мають її віддати. Другу дівчинку подружжя забрало відразу з пологового відділення.

"Я виносила їх на вулицю і годувала з п'ятимісячного віку. Я не думала, що коли-небудь звикну до таких дітей. Я любила їх, як власних дітей. Я так до нього звикла, що не хотіла його віддавати. Але знайшлася сім'я, яка хотіла

усиновити дитину і попросила нас віддати її їм. У нас була дитина, а у них не було, вони дуже хотіли дитину", - розповідає Володимир.

Наразі у сім'ї Марчуків виховують дітей з Хотина, які до цього перебували в дитячому будинку. Їх вже мали забирати, але старший хлопець попросив побути ще чотири місяці, поки не закінчать школу. Опісля дітей повернуть мамі. З батьками вихованців спілкуються дотепер

Патронатні вихователі допомагають родинам подолати складні життєві обставини. Поки дитина перебуває у патронатній сім'ї, їй організовують зустрічі з батьками, щоб вони могли спілкуватися. Завдання вихователів – пропрацювати проблеми та показати, як виправити ситуацію у родині.

Чоловік розповідає, родина досі товаришує з батьками дітей, яких тимчасово виховували. Першій матері допомагають з продуктами, а друга дівчинка з сім'єю наразі живе в Італії. Марчукам постійно надсилають відео з дитиною – так родина бачить, як дівчинка росте.

Коли дітей забирають назад до батьків, патронатні вихователі мають час на відпочинок. Наступну дитину до них можуть направити через один-три місяці. За словами Володимира, з радістю відгукуються, коли потрібно прийняти нову дитину в сім'ю.

"Якщо ви маєте любов чи покликання до дітей і відчуваєте, що це ваше, спробуйте стати прийомними батьками. Таким чином ви зможете допомогти дітям стати добрими і ввічливими людьми, навіть у складних ситуаціях. У прийомній сім'ї діти спілкуються з однолітками, які також перебувають у складних життєвих обставинах. У дитячому будинку діти потрапляють в сім'ю з іншими дітьми і дізнаються, що можливий інший спосіб життя", - каже Володимир.

На Буковині потребують щонайменше 5-10 патронатних сімей

Патронатні сім'ї створюють, аби діти виховувались у сімейних умовах, а не в інтернатних закладах. Наразі в області сім патронатних сімей виховують 16 дітей, повідомила у коментарі Суспільному в.о. начальника обласної служби у справах дітей Амалія Буза.

Патронатні сім'ї є у Кельменецькій, Сокирянській, Берегометській, Сторожинецькій та Герцаївській громадах, а також дві сім'ї у Хотині. Втім цього мало, каже Буза. Наразі потребують щонайменше 5-10 патронатних сімей, але загалом вони мають бути у кожній громаді.

"Ми маленька область, а в інших – більших, патронатних сімей більше. Буковинці хочуть всиновлювати дітей або взяти їх під опіку, щоб потім не повертати. Це стримує людей ставати патронатними вихователями", – розповідає Буза.

За її словами, наразі в області одна сім'я збирається пройти навчання на патронатну.

Як стати патронатним вихователем

Патронатним вихователем може бути повнолітня людина, яка має своїх дітей або освіту педагога. Обов'язково мати помічника: це може бути близький родич, який живе в одному помешканні.

Також заздалегідь перевіряють житлові умови людини, яка хоче стати вихователем. Помешкання може бути власне або орендоване, а також має бути окрема кімната для дитини.

Далі охочим надають перелік документів, що потрібно зібрати: там є довідка про стан здоров'я, про несудимість, трудова книжка тощо.

Патронатному вихователю виплачують зарплатню, це п'ять прожиткових мінімумів для працездатних людей — понад 13 тисяч гривень на місяць. На дітей, влаштованих в сім'ю, виплачують соцдопомогу на утримання у розмірі 2,5 прожиткового мінімуму — це понад 5 тисяч гривень. Також доплачують, якщо влаштовують понад двоє дітей чи дитину з інвалідністю або малолітню вагітну.

Вихованці можуть перебувати в патронатній сім'ї від трьох до шести місяців.

ВИСНОВКИ

На особливу увагу заслуговують виклики та проблеми реалізації патронатних сімей.

Проведений аналіз наукових джерел та законодавчих актів дає підстави для наступних висновків.

Висвітлено та проаналізовано специфіку функціонування патронатних сімей як інституту соціалізації дітей, що перебувають у складних життєвих ситуаціях.

В магістерській роботі :

- охарактеризовано патронатні сім'ї як форму сімейного влаштування дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- здійснено аналіз нормативно-правової бази дослідження;
- висвітлено польський досвід формування національної моделі патронатних сімей;
- визначено перспективи поширення інструментів та механізмів патронатного виховання в Україні;
- проаналізовано специфіку створення та функціонування патронатних сімей у Чернівецькій області.

Виявлено , що впровадження інституту патронатного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є кроком до подолання такого негативного явища у нашому суспільстві, як соціальне сирітство. Важливим завданням патронатної сім'ї є забезпечення умов для сприятливої соціалізації дитини шляхом забезпечення неперервності проживання у сім'ї, корекції та компенсації вад розвитку вихованців, покращення стану здоров'я, подолання наслідків психічних травм через отримання досвіду позитивних міжособистісних стосунків, ознайомлення й прийняття нових моделей поведінки, надання комплексу соціально-психологічних послуг командою фахівців. [38] Патронатна форма виховання дітей визначається главою 20 Сімейного кодексу України як система

передачі дітей-сиріт на утримання та виховання в сім'ю патронатного вихователя на підставі договору за обумовлену з органом опіки та піклування плату. Нині така форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, належно не реалізується, хоча й може реально пом'якшити вплив несприятливих чинників на цю категорію дітей. Стримує розвиток патронатної форми невизначеність відповідної нормативно-правової бази та недостатнє розуміння природи патронату й доцільності його застосування в Україні. Сімейний патронат виступає альтернативною формою влаштування дитини, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, в сім'ю патронатного вихователя з метою сімейного виховання.

Як спеціалізована комплексна послуга, патронат над дитиною забезпечує тимчасовий догляд за дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують захисту в прийомній сім'ї, в той час як соціальні працівники надають інтенсивні послуги з підтримки сім'ї дитини та відновлення її здорового функціонування. Патронат як форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, є найбільш гнучкою. Вона може застосовуватися незалежно від правового статусу чи стану здоров'я, у будь-якому віці та протягом періоду часу, визначеного обставинами дитини. Вона може використовуватися як проміжна форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які бажають усиновити або взяти під опіку чи піклування дитину та влаштувати її в сім'ю.

Подальших досліджень потребують питання обґрунтування оптимальних умов, форм і методів соціальної та соціальнопедагогічної роботи з дітьми, влаштованими до сім'ї патронатних вихователів, механізмів і напрямів підтримки самих патронатних вихователів, вивчення зарубіжного досвіду підвищення дієвості механізмів реалізації патронату над дітьми, конкретизації функцій уповноважених органів і служб у цій сфері, визначення заходів державної підтримки патронатної форми влаштування.

З'ясовано, що щороку в українських судах розглядається близько 10 тисяч справ щодо позбавлення батьківських прав, і близько 80% з цих справ задовольняються, тому діти потребують сімейного влаштування.

Охарактеризовано основні етапи впровадження та реалізація патронатних сімей, патронат – це соціальна послуга, яку надають дитині, поки фахівці соціальних служб працюють з її батьками.

Це означає, що процес розлучення із сім'єю буде для неї менш травмуючим. Адже послуга патронату надається в домашніх умовах, є короткотривалою (до 6 місяців) та орієнтована на потреби дитини.

Патронатні вихователі здійснюють догляд, виховання та реабілітацію дитини та водночас підтримують зв'язок з рідними.

Перш ніж надавати цю послугу вони проходять співбесіду та навчання з 12 занять, яке стосується як самої послуги, так і виховання дітей, а ще роботи у міждисциплінарній команді фахівців, якою і є патронат.

Є переваги патронату над інституційним доглядом.

Спочатку за цією дитиною приїжджають незнайомі люди і забирають в лікарню, там вона перебуває, як правило, від 3-х до 7 днів.

Потім потрапляє в притулок на невизначений термін. На невизначений термін, бо в цей час команда фахівців допомагає біологічним батькам поліпшити їхнє становище, аби наприкінці цього процесу дитина до них таки повернулася.

Врятувати дитину від інтернату: три успішні історії, які варто масштабувати в Україні [39]

Або ж навпаки – починається процес позбавлення батьківських прав та пошуку нової сімейної форми виховання (усиновлення, опікунство, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу).

Якщо ж такої не знаходять, то дитину поміщають в інтернатний заклад. Ці заклади постійно змінюються (наприклад, дитині виповнилося 7 років, а заклад для дошкільнят).

В цей перелік може додатися ще перебування у психіатричній лікарні.

Вже після закладу дитина вступає у ПТУ (проте далеко не в кожне, бо, як правило, такий заклад повинен мати гуртожиток із кухнею та санвузлом, та можливістю приймати дітей, які мають психічні порушення чи інвалідність).

Після 18 років дитині держава нічого вже не винна, і залишається розраховувати тільки на свої сили.

Якщо ж дитина мала групу інвалідності, то їй можуть запропонувати путівку в будинок для престарілих.

Наявність в громаді послуги патронату дозволяє скоротити цей складний шлях дитини та стати ланцюжком між рідною або новою сім'єю.

Тобто дитина після вилучення з біологічної сім'ї одразу потрапляє у патронатну сім'ю, а після неї повертається або до батьків, або до нової сім'ї.

Саме так має реалізовуватися право дитини на сім'ю згідно Конвенції прав ООН.

Патронат повільно розвивається, через слабку обізнаність та стереотипи.

Найпоширеніше, люди думають, що дитина звикне до патронатних вихователів і розлучення її травмує.

Також люди хвилюються, що після патронату дитину повернуть в небезпечні умови назад. Ті умови можуть розходитися із нашими уявленнями про майбутнє для власних дітей, але точно вони не є небезпечними. Бо батьки інтенсивно працюють над подоланням складнощів в своєму житті. Якщо ж ні, то все просто - їх позбавляють батьківських прав.

До сих пір більшість думає, що складні життєві обставини – це алко та наркозалежні батьки. Та насправді, це може бути хвороба матері і відсутність рідних, непристосовані житлові умови для дитини через брак коштів чи трагічні обставини.

У патронатні сім'ї можуть бути влаштовані, наприклад, немовлята, від яких відмовилися, загублені діти до встановлення особистості.

Для того, щоб патронат замінив інтернатну систему потрібно:

- По-перше, перевірити науковим дослідженням. Зрозуміти, що найкраща допомога дитині – це можливість зберегти її рідну сім'ю. Дитині може бути

погано/небезпечно в її сім'ї, але вона ніколи не обере інтернату. Вона просто хоче нормальну сім'ю, яка буде про неї піклуватися.

- По-друге, перестати возити подарунки дітям в інтернатні заклади, а підтримувати їхні сім'ї. Так, це незручно, довше, без "концерту" та піару. Але це потрібно їм більше.
- По-третє, зрозуміти, що патронат – це послуга. Послуга, яка оплачується. Оплачується тому, що це робота.

Зараз в Україні створено 135 патронатних сімей, куди було влаштовано близько 800 дітей. З них 45 % повернулися в свою біологічну сім'ю. Інших вдалося влаштувати у сімейні форми виховання (де дитина може проживати до 18 років).

Проаналізовано досвід розвитку патронатних сімей в різних куточках України та досвід впровадження патронатних сімей у Польщі. Розвиток патронатних сімей в Україні та Польщі не вистачає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bowlby J. A secure base: Clinical applications of attachment theory. London : Routledge. – 1988.
2. Відчуття сім'ї [Електронний ресурс] / Г. Циганенко, О. Шипіленко / офіційний сайт українського фонду «Благополуччя дітей». - Режим доступу: 19.01.2014: <http://childfund.org.ua/for-specialists/view/165/4>. – Назва з екрану.
3. Волинець Л.С. Соціальне становлення дитини в прийомній сім'ї. Соціальний супровід/ Л. С. Волинець. – К., 2004р.
4. Волощенко О.В. Сучасна українська сім'я / О. В. Волощенко // Українська педагогіка. - 2007. - № 3. - С.29-35.
5. Гаркавенко З.О. Робота з батьками в контексті компетентнісного підходу / З.О. Гаркавенко // Директор школи. – 2011. –№ 36. – С. 5-8.
6. Головка Н. І. Методика і технологія соціально-педагогічної діяльності / Н. І. Головка. — К.: МАУП, 2003. — 14 с.
7. Горностаї П. П. Психологія особистості: Словник-довідник / П. П. Горностаї, Т. М. Титаренко; - К.: Рута, 2001. - 320 с.
8. Daniel, B. and Wassell, (2005) Resilience: A Framework for Positive Practice. Edinburgh: Scottish Executive Education Department. Available. – Режим доступу : <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/920/0011997.pdf>
9. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: Навч. посіб. / Боришевський М. Й., Бевз Г. М., Жерносек І. П. та ін.; за ред. М. Й. Боришевського. - К. : Міленіум, 2005. - 283с.
10. Доля І. Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроки для України. – Д., 2010. – 41 с.
11. Дубовик І. Позбавлення батьківських прав як засіб захисту прав дитини / І.Дубовик, Н.Чеботок// Вісник прокуратури. – 2007. - №4. – С.109-114

12. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – №30. – С. 142.
13. Закон України від 26. 04. 2001 № 2402-III «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 19.01.2014: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. – Назва з екрану.
14. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 24.01.2014: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. – Назва з екрану.
15. Закон України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 20.01.2014: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>. – Назва з екрану.
16. Законодавче врегулювання сімейного патронату [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Всеукраїнського порталу національного усиновлення «Сирітству – ні!». – Режим доступу : 20.01.2014: http://sirotstvy.net/press_centre/news/1062.html?pg=8. – Назва з екрану.
17. Карпенко О. Хто допоможе дитині-сироті? // Іменем закону. – 2003. – 19.09-25.09. – С.8-9.
18. Кізь О.Б. Особливості світосприймання вихованців інтернатних закладів / О. Б. Кізь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2005. – №33. - С. 31-38.
19. Коваль Л. Від інтернату врятує патронат / Л. Коваль // Урядовий кур'єр. – 2011. - №32.
20. Козубовський В. В. Соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії / В. В. Козубовський. – Ужгород: УжНУ, 2004. – 129 с.
21. Комарова Н.М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу / Н. М. Комарова, І. В. Пеша. - К.: Держсоцслужба, 2006. - 118 с.
22. Комарова Н.М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання / Н. М.

- Комарова, І. В. Пеша. - К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. - 92 с.
23. Лахтюк Л. Новостворені форми влаштування дітей-сиріт /Л.Лахтюк// Вісник прокуратури. – 2010. - №6. – С.42-46.
24. Максимова Н., Красілова Ю. Захист прав неповнолітніх засуджених: ресоціалізаційний потенціал. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2020. (1). С. 81-89. DOI:<https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.08>.
25. Макарова О.В. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні / О. В. Макарова, О. А. Грішнова. - К.: АДЕФ-Україна, 2008. - 256 с.
26. Макійчук Т. Патронат як одна з форм сучасного підходу до розв'язання проблем улаштування дітей, що залишилися без піклування батьків / Т. Макійчук // Віче. – 2009. - №6.
27. Машкіна Л. А. Соціально-педагогічний патронат у системі дошкільної освіти / Л. А. Машкіна, Л. В. Зданевич. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 232 с.
28. Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів/Сорочинська В. Є.- К.: Кондор, 2005.
29. Особливості сімейного виховання [Електронний ресурс] / О. Волощенко // Дім і сім'я. – 2008. - №16. – С. 4-5. Режим доступу до журн.: 12.12.2013: http://dds.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=84. – Назва з екрану.
30. Петрочко Ж. В. Забезпечення права на сім'ю: від традицій до інновацій / Ж. В. Петрочко // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія
31. Положення про патронат в Україні - вимога сьогодення [Електронний ресурс] / Офіційний сайт організації SOSChildren`sVillagesUkraine. - Режим доступу : 23.01.2014: <http://sos-ukraine.org/en/node/227>. – Назва з екрану.

32. Положення про прийомну сім'ю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 24.01.2014: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>. – Назва з екрану.
33. Положення про соціально-педагогічний патронат в умовах дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс] / Додаток до листа Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи від 12.09.2013 р. № 102 – Режим доступу: 23.04.2014: http://stavrmk.ucoz.ua/ONOVLENIY_SAYT/Orientir/sps_dnz.doc. – Назва з екрану.
34. Постанова КМУ від 17 жовтня 2007 р. N 1242 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 20.05.2013: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1242-2007-%D0%BF>. – Назва з екрану.
35. Пукало Г. Ресоціалізація неповнолітніх засуджених, звільнених від відбування покарання з випробуванням як соціально-педагогічна проблема. *Social Work and Education*. Vol 2. № 1. С. 53-59.
36. Синьов В. М., Кривуша В. І. Пенітенціарна педагогіка: в основних запитаннях та відповідях: навч. посіб. К. : Логос, 2000. 124 с.
37. Соціальна адаптація осіб, звільнених від покарання: проблеми та шляхи їх вирішення / за заг. ред. О.В. Беци. К.: Сфера, 2003. 114 с.
38. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі / за ред. В. М. Синьова. К.: Державний центр соціальних служб для молоді, Державний департамент України з питань виконання покарань, 2003. 222 с.
39. Соціальна робота. Соціальна педагогіка : зб. наук пр. – К.–ІваноФранківськ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 17. – Ч.1. – С. 75 – 82.4.

40. Романчук О. Сім'я, що зцілює. Основи терапевтичного батьківства дітей, що зазнали скривдження та емоційного занедбання / О. Романчук. Л. : Колесо, 2011
41. Рудалєва Л. Опіка та піклування над особами, які не досягли 18 років, згідно з новим Цивільним кодексом України // Юридична Україна.- 2003. - №7. – С.55-57
42. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. - N 21-22. - С.135.
43. Сімейне право України: Навч. посіб. / Баранова М. А., Жилінкова У. В. та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер 2004. – 264 с.
44. Сімейний патронат - інноваційна соціальна послуга [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Київської міської державної адміністрації. - Режим доступу : 20.01.2014: http://archive.p4ec.org.ua/upload/project/Foster_family/03_questions_answers.pdf. – Назва з екрану.
45. Сімейний патронат в Україні [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Партнерства «Кожній дитині». - Режим доступу : 20.01.2014: <http://www.patronat.in.ua/about/hto-mi>. – Назва з екрану.
46. Сімейний патронат – шлях, який попереджає потрапляння дитини в інтернат [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Служби у справах дітей Київської обласної державної адміністрації. - Режим доступу : 20.01.2014: <http://ssd-koda.gov.ua/simejnij-patronat-shlyax-yakij-poperedzhaye-potraplyannya-ditini-v-internat/>. – Назва з екрану.
47. Сімейний Кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України - Режим доступу : 25.04.2014: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page5>. – Назва з екрану.
48. Смірін С. Дитина в прийомній сім'ї / С. Смірін // Справи сімейні. – 2009. - № 56. – С. 7-8.

- 49.Стасюк Г. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування в історичному розвитку /Г.Стасюк // Право України. – 2005. - №2. – С.108-111.
- 50.Торжсневська О.Л. Здійснення дитячих мрій / О. Л. Торжсневська // Умань. – 2008. - № 8 (22 лютого). – С.2.
- 51.Форитер Т. Особливості патронату над дітьми в Україні моделей : веб-сайт. URL: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2011/Pravo/9_79488.doc.htm (дата звернення : 16.09.2023).
- 52.Хамайдюк О. Справи сімейні, або Про усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу / О.Хамайдюк// Довідник кадровика. – 2009. - №11. – С.14-22.
- 53.Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. - NN 40-44. - С.356.
- 54.Яблонська Т. М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні / Т. М. Яблонська // Український соціум. – 2004. - №2. – С. 80 – 84.